

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ**

Φοιτητής: ΠΑΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Επόπτες Καθηγητές: Γ. Α. ΠΙΚΟΥΛΑΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΩΛΟΣ

ΒΟΛΟΣ 2019

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Φοιτητής: ΠΑΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Επόπτες Καθηγητές: Γ. Α. ΠΙΚΟΥΛΑΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΩΛΟΣ

ΒΟΛΟΣ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	11
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
Α. Η παλαιότερη έρευνα	13
Β. Η Θεσσαλία υπό ρωμαϊκή κυριαρχία	15
Γ. <i>Senatus consulta</i> και <i>Epistulae</i>	19
II. SENATUS CONSULTA ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ	22
Α. <i>Epistula P. Sextilii cum senatus consulto</i>	22
Β. <i>Senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus</i>	24
Γ. <i>Senatus consultum</i> από τη Δημητριάδα	28
III. EPISTULAE ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ	32
Α. <i>Epistula T. Quinctii Flaminini ad Chyretienses</i>	32
Β. <i>Epistula de arbitrorum iudicio</i>	35
Γ. Έπιστολαί Λευκίου Αίμυλίου Λευκίου	38
IV. SENATUS CONSULTA ΚΑΙ EPISTULAE ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	42
Α. Αθήναι	42
Β. Βοιωτία	48
Γ. Δελφοί	52
Δ. Κέρκυρα	55
V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	59

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μία εις βάθος έρευνα στις επιγραφές δημόσιου χαρακτήρα που σχετίζονται με τη ρωμαϊκή διοίκηση στην περιοχή της Θεσσαλίας, αλλά και σε άλλες ελληνικές περιοχές. Οι επιγραφές αυτές που μελετούνται χρονολογούνται μέσα στο 2ο π.Χ. αι., ο οποίος είναι καταλυτικός για τη ρωμαϊκή επιρροή στις ελληνικές πόλεις. Η μελέτη χωρίζεται σε πέντε μεγάλα κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί εισαγωγή στο θέμα που πρόκειται να εξεταστεί. Χωρίζεται σε τρία υποκεφάλαια. Το πρώτο υποκεφάλαιο αναφέρεται στην παλαιότερη έρευνα που έχει γίνει για τις επιγραφές αναφορικά με τη ρωμαϊκή διοίκηση. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο αναφέρεται συνολικά το ιστορικό πλαίσιο, με τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα που διεξήχθησαν κατά το 2ο π.Χ. αι. και που είναι εκ των ων ουκ άνευ για την κατανόηση της εν συνεχεία ανάλυσης των επιγραφών. Στο τρίτο υποκεφάλαιο γίνεται διάκριση αυτής της κατηγορίας των επιγραφών σε *senatus consulta* και *epistulae*, τα οποία πρόκειται να αναλυθούν.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται αποκλειστικά στα *senatus consulta* που απεστάλησαν από τους Ρωμαίους προς κάποιες πόλεις της Θεσσαλίας και που αποδεικνύουν το πώς επηρέαζε η Ρώμη τις εξελίξεις στις πόλεις αυτές. Τα τρία *senatus consulta* που εξετάζονται είναι η *epistula P. Sextilii cum senatus consulto*, το *senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus* και ένα *senatus consultum* από τη Δημητριάδα.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται αποκλειστικά στις *epistulae* που απεστάλησαν από τους Ρωμαίους προς πόλεις της Θεσσαλίας και που στόχο είχαν να ρυθμίσουν κάποια προβλήματα που προέκυπταν στις περιοχές που αποστέλλονταν. Είχαν σχεδόν τον ίδιο σκοπό με τα *senatus consulta*. Οι τρεις *epistulae* που εξετάζονται είναι η *epistula T. Quinctii Flaminini ad Chyretienses*, μία *epistula de arbitrorum iudicio* και δύο *έπιστολαί τοῦ Λευκίου Αἰμωλίου Λευκίου*.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποια *senatus consulta* και *epistulae* από άλλες ελληνικές περιοχές, από την Αθήνα, τη Βοιωτία, τους Δελφούς και τη Μακεδονία —ένα από κάθε περιοχή. Στόχος αυτού είναι να εξετάσουμε πώς αντιμετώπιζαν οι Ρωμαίοι και τις υπόλοιπες —πέραν της Θεσσαλίας— ελληνικές περιοχές, καθώς και τις ομοιότητες και διαφορές που τυχόν υπάρχουν μεταξύ τους όσον αφορά στη δομή των κειμένων.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται ανακεφαλαίωση των αναλυθέντων *senatus consulta* και *epistulae* και εξάγονται κάποια συμπεράσματα σχετικά με το πώς κατάφεραν τελικά οι Ρωμαίοι να επηρεάζουν καθοριστικά τις εξελίξεις στις ελληνικές πόλεις, αφού η Ελλάδα στη συνέχεια κατέστη ρωμαϊκή επαρχία.

PROLOGO (in italiano)

La presente tesi costituisce una ricerca in profondità sulle iscrizioni di carattere pubblico che si riferiscono all'amministrazione romana nella regione della Tessaglia, ma anche in altre regioni greche. Queste iscrizioni che sono esaminate sono datate nel IIo sec. a.C., ossia in un secolo, che è catalitico per l'influenza romana sulle città greche. La tesi è separata in cinque grandi capitoli.

Il primo capitolo costituisce un'introduzione nel tema che sta per essere esaminato. E' separato in tre sottocapitoli. Il primo sottocapitolo si riferisce alla ricerca più vecchia che è stata fatta sulle iscrizioni per quanto riguarda l'amministrazione romana. Nel secondo sottocapitolo si riferisce in totale la cornice storica, con i fatti storici più importanti che accaddero durante il IIo sec. a.C. e che sono delle premesse necessarie per la comprensione della seguente analisi delle iscrizioni. Nel terzo sottocapitolo è fatta una distinzione delle iscrizioni di questa categoria in *senatus consulta* ed *epistulae*, che stanno per essere analizzati.

Il secondo capitolo si riferisce esclusivamente ai *senatus consulta* che furono inviati dai romani verso alcune città della Tessaglia e che mostrano il modo in cui Roma influiva le evoluzioni in quelle città. I tre *senatus consulta* che sono esaminati sono l'*epistula P. Sextilii cum senatus consulto*, il *senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus* ed un *senatus consultum* da Demetriade.

Il terzo capitolo si riferisce esclusivamente alle *epistulae* che furono inviate dai romani verso alcune città della Tessaglia e che miravano di sistemare dei problemi che si creavano nelle regioni a cui erano inviate. Avevano quasi lo stesso scopo con i *senatus consulta*. Le tre *epistulae* che sono esaminate sono l'*epistula T. Quinctii Flaminini ad Chyretienses*, un'*epistula de arbitrorum iudicio* e due *ἐπιστολαὶ τοῦ Λευκίου Αἰμυλίου Λευκίου*.

Nel quarto capitolo sono presentati alcuni *senatus consulta* ed *epistulae* da altre regioni greche, da Atene, da Beozia, da Delfi e da Macedonia – uno da ogni regione. L'obiettivo di questo è esaminare come affrontavano i romani anche le altre – oltre alla Tessaglia – regioni greche, e anche le somiglianze e le differenze che ci sono per caso fra di loro per quanto riguarda la struttura dei testi.

Alla fine, nel quinto capitolo è fatta una ricapitolazione dei *senatus consulta* ed *epistulae* analizzati, e anche escono alcune conclusioni per quanto riguarda il modo in

cui alla fine i romani riuscivano ad influire decisamente sulle evoluzioni nelle città greche, poichè poi la Grecia diventò una provincia romana.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AE	Αρχαιολογική Έφημερίς. Περιοδικόν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀθήνα
AnnEpiqr	L' Année Épigraφική. Paris
BCH	Bulletin de correspondance hellénique. Paris, ÉF Athènes
CIG	Corpus Inscriptionum Graecarum
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum
FdD	Fouilles de Delphes
Ὁόρος	Ἔνα ἀρχαιογνώστικὸν περιοδικό. Ἑλληνικὴ Ἐπιγραφικὴ Ἑταιρεία. Ἀθήνα
IG	Inscriptiones Graecae
ΠΑΕ	Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἀθήνα
RA	Revue Archéologique. Paris
REA	Revue des Études Anciennes. Talence
REG	Revue des Études Grecques. Paris
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum
SIG ³	Sylloge Inscriptionum Graecarum

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. Η παλαιότερη έρευνα

Η μελέτη της περιοχής της Θεσσαλίας μέσα από τις επιγραφές που έχουν βρεθεί είναι ένα θέμα περίπλοκο και όχι καλά αναλυμένο. Ειδικότερα, είναι πολύ περιορισμένες οι μελέτες που μας παρέχουν ιστορικές πληροφορίες για την περιοχή. Έχουν διεξαχθεί διαδικασίες καταλογογράφησης των επιγραφών που βρέθηκαν στη Θεσσαλία, αλλά δεν διεξήχθη κάποια έρευνα για την ιστορική ανάλυση των επιγραφών αυτών ανάλογα με την περίοδο στην οποία χρονολογούνται και ανάλογα με το κοινωνικό και πολιτικό καθεστώς μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν. Στη συγκεκριμένη μελέτη, όπως προαναφέρθηκε στον πρόλογο, στόχος είναι η ιστορική κυρίως ανάλυση των επιγραφών που σχετίζονται με τη ρωμαϊκή διοίκηση στη Θεσσαλία, μία θεματική που δεν έχει εξεταστεί εις βάθος.

Αρχικά, όσον αφορά γενικότερα στις επιγραφές που βρέθηκαν στην περιοχή της Θεσσαλίας, σημαντική είναι η διδακτορική Διατριβή της Αργυρούλας Δουλγέρη–Ιντζεσίλογλου¹, στην οποία η συγγραφέας αναλύει όλων των ειδών τις επιγραφές που είναι γραμμένες στο τοπικό θεσσαλικό αλφάβητο. Είναι σημαντική η συμβολή της, καθώς καταλογογράφησε όλες τις επιγραφές της Θεσσαλίας με ειδολογική και γεωγραφική κατάταξη. Παρότι η διατριβή της Δουλγέρη–Ιντζεσίλογλου είναι αναλυτικότερη σχετικά με την κατάταξη των επιγραφών, εντούτοις περιλαμβάνει μία αποκλειστικά επιγραφική και φιλολογική προσέγγιση, χωρίς να αναλύονται και θέματα σύνθεσης της ιστορίας της περιοχής.

Έπειτα, περνώντας πιο συγκεκριμένα στο θέμα της ρωμαϊκής διοίκησης στη Θεσσαλία, η κατεξοχήν έρευνα, που μας παρέχει τις περισσότερες των πληροφοριών, είναι αυτή του Robert Sherk². Ο Sherk πραγματεύεται ρωμαϊκά έγγραφα —*senatus consulta* και *epistulae*— που αφορούν στη διοίκηση των περιοχών της ελληνικής ανατολής μέχρι την εποχή του Αυγούστου. Η συμβολή του Sherk στη συγκεκριμένη θεματική είναι καθοριστική. Η έρευνά του συμπεριλαμβάνει μεταξύ των άλλων

¹. Αργ. Δουλγέρη–Ιντζεσίλογλου, *Θεσσαλικές επιγραφές σε τοπικό αλφάβητο*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2000.

². R. Sherk, *Roman documents from the greek east: senatus consulta and epistulae to the age of Augustus*, Baltimore Maryland 1969.

ελληνικών περιοχών και την περιοχή της Θεσσαλίας, στην οποία θα στραφεί το ενδιαφέρον σε αυτήν τη μελέτη. Σπουδαίο επίσης αποτελεί και το γεγονός ότι ο Sherk στην έρευνά του αυτή συμπεριέλαβε επιγραφές γραμμένες και στα ελληνικά και στα λατινικά, κάτι που μας δίνει μία πιο γενική εικόνα του θέματος.

Τέλος, μία άλλη έρευνα που κρίνεται ωφέλιμο να αναφερθεί είναι αυτή του P. Willems με τίτλο *Le sénat de la république romaine* (1885)³. Στο βιβλίο αυτό ο Willems πραγματεύεται τη σύνθεση και τις λειτουργίες της ρωμαϊκής συγκλήτου (*senatus*), καθώς και τις διαδικασίες που ακολουθούνταν από αυτήν προκειμένου να εκδοθεί ένα *senatus consultum* για τη διοίκηση των υπό ρωμαϊκή κυριαρχία περιοχών.

³. P. Willems, *Le sénat de la république romaine*, I, Ernest Thorin, Paris 1885.

Β. Η Θεσσαλία υπό ρωμαϊκή κυριαρχία

Μετά το τέλος του Β΄ Καρχηδονιακού Πολέμου (201 π.Χ.), κατά τον οποίο οι Καρχηδόνιοι ηττήθηκαν ολοσχερώς από τους Ρωμαίους, οι δεύτεροι ξεκίνησαν ενεργά πλέον να εμπλέκονται στις υποθέσεις της Ανατολικής Μεσογείου⁴. Στην Ανατολή είχε εν τω μεταξύ δημιουργηθεί ένας συνασπισμός των πόλεων, προκειμένου να ανατρέψουν και να διακόψουν τις επεκτατικές βλέψεις του βασιλέως της Μακεδονίας Φιλίππου Ε΄. Όπως μαρτυρά ο Πολύβιος, όταν ο Τίτος Κοϊνκτίος Φλαμίνιος (*Titus Quintus Flamininus*), ο στρατηγός των Ρωμαίων στην περιοχή της Μακεδονίας από το 198 π.Χ., ρώτησε το Φίλιππο ποιόν φοβάται για όλα αυτά που επιχειρεί να κάνει, *φοβεῖσθαι ἔφησεν ὁ Φίλιππος οὐδένα πλὴν τοῦ θεοῦ*⁵. Μετά και από αυτά τα λόγια του Φιλίππου, ο Φλαμίνιος αποφάσισε να αντιμετωπίσει με πολεμική επιχείρηση τον βασιλιά της Μακεδονίας.

Την άνοιξη του 197 π.Χ. ο Φλαμίνιος με το ρωμαϊκό στρατό, ενισχυμένο πλέον από τη Σπάρτη, την Αχαϊκή συμπολιτεία, καθώς και από άλλες πόλεις, στράφηκε για δεύτερη φορά κατά του Φιλίππου⁶. Η αποφασιστική μάχη, κατά τη διάρκεια της οποίας ο Φίλιππος ηττήθηκε για δεύτερη φορά από τους Ρωμαίους, διεξήχθη στην τοποθεσία *Κυνὸς Κεφαλαί* στη Θεσσαλία. Έτσι, ο Φίλιππος υποχρεώθηκε από τους Ρωμαίους να πληρώσει πολεμική αποζημίωση προς αυτούς, να εγκαταλείψει τα εδάφη και τις πόλεις που είχε καταλάβει στη Μικρά Ασία, καθώς και να αναγνωρίσει την ελευθερία των ελληνικών πόλεων και των συμπολιτειών⁷. Έπειτα, ο Φλαμίνιος διεκήρυξε εκ μέρους όλων των Ρωμαίων με ένα *senatus consultum* την απελευθέρωση της Ελλάδας από την κυριαρχία των Μακεδόνων, και συγκεκριμένα του βασιλέως Φιλίππου Ε΄⁸.

⁴ M. Rostovtzeff, *Ρωμαϊκή Ιστορία*, μτφρ. Κάλφογλου Β., Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1984, 82.

⁵ Πολ. XVIII 1, 7.

⁶ Τα έτη 214–205 π.Χ. διεξήχθη ο Α΄ Μακεδονικός πόλεμος μεταξύ των Ρωμαίων, σύμμαχοι των οποίων ήταν η Αιτωλική Συμπολιτεία και ο βασιλιάς της Περγάμου Άτταλος Α΄, και του βασιλέως της Μακεδονίας Φιλίππου Ε΄, κατά τον οποίο ο Φίλιππος ηττήθηκε.

⁷ M. Rostovtzeff, *όπ. π.*, 85.

⁸ A. E. Astin – F. W. Walbank – M. W. Frederiksen – R. M. Ogilvie, *The Cambridge Ancient History*, VIII, Cambridge 1989², 270.

Μετά από αυτά τα γεγονότα και τον επακόλουθο πανηγυρισμό των πόλεων που απελευθερώθηκαν, ο Φλαμίνιος, μαζί με άλλους δέκα πρέσβεις που έφθασαν στην Ελλάδα από τη Ρώμη, ξεκίνησε να διαμορφώνει τον καινούργιο διαχωρισμό των ελληνικών περιοχών. Αυτό που μας αφορά στη συγκεκριμένη εργασία ιδιαίτερος είναι ότι ο Φλαμίνιος χώρισε την περιοχή της Θεσσαλίας⁹ σε τέσσερα καινούργια μέρη, τη Μαγνησία, την Περραιβία, τη Δολοπία και τη Θεσσαλιώτιδα¹⁰. Μετά και από αυτό, το *κοινὸν τῶν Θεσσαλῶν*, το οποίο γνώρισε κατά διαστήματα άλλες δύο περιόδους ύπαρξης (8ος–6ος π.Χ. αι. και 352–197 π.Χ. υπό μακεδονική κηδεμονία), αναδιοργανώθηκε το 197 π.Χ. από τον Φλαμίνιο και εξέλεξε τον πρώτο *στρατηγὸν (praetor)* το φθινόπωρο του 196 π.Χ.¹¹

Έκτοτε, λοιπόν, ο Φλαμίνιος άρχισε να αποτελεί μία κεντρική πολιτική μορφή στη Θεσσαλία και να λαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες προκειμένου να αποκαταστήσει την τοπική διοίκηση σε κάθε επιμέρους περιοχή της Θεσσαλίας. Έτσι, το *κοινὸν τῶν Θεσσαλῶν* υπό ρωμαϊκή διοίκηση αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό και αποτέλεσε έναν από τους βασικούς συμμάχους της Ρώμης¹². Η Θεσσαλία υπήρξε ένα από τα λίγα *κοινὰ* που διατήρησαν οι Ρωμαίοι μέχρι το 146 π.Χ., οπότε και ο Ρωμαίος διοικητής Λεύκιος Μόμμιος Αχαϊκός κατέστρεψε συμβολικά την Κόρινθο¹³, διέλυσε τις συμπολιτείες και τα *κοινὰ* και κατέστησε την Ελλάδα *provincia* της Ρώμης¹⁴. Παρόλα αυτά, όμως, το *κοινὸν τῶν Θεσσαλῶν* εξακολούθησε να υπάρχει σε μία μορφή ουσιαστικά παρηκμασμένη συμπεριλαμβάνοντας τις περιοχές της *Πελασγιώτιδος*, της *Ἐστιαιώτιδος*, της *Θεσσαλιώτιδος* και της *Ἀχαΐας Φθιώτιδος*. Η πραγματική παρακμή του *κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν* φάνηκε το 27 π.Χ. με τις μεταρρυθμίσεις του Αυγούστου¹⁵.

Ανεξάρτητα από το *κοινὸν τῶν Θεσσαλῶν* στην περιοχή της Θεσσαλίας, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, υπήρχε το *κοινὸν τῶν Μαγνήτων*. Για τους *Μάγνητας* έχουμε

⁹. T. Liv. XXXIV 51.

¹⁰. Πολ. XVIII 47, 6.

¹¹. A. E. Astin – F. W. Walbank – M. W. Frederiksen – R.M. Ogilvie, *όπ. π.*, 274.

¹². D. Graninger, *Cult and Koinon in Hellenistic Thessaly*, Brill, Leiden 2011, 4, 28, 40.

¹³. G. W. Botsford – C. A. Robinson, *Hellenic History*, McMillan, New York 1956⁴, 452–454.

¹⁴. Στο μεταξύ είχε διεξαχθεί ο Γ΄ Μακεδονικός πόλεμος (171–168 π.Χ.) μεταξύ της Ρώμης και του τότε βασιλέως της Μακεδονίας Περσέως, ο οποίος έληξε με την ήττα των Μακεδόνων στη μάχη της Πύδνας. Η ήττα αυτή των Μακεδόνων σήμανε και το τέλος της ύπαρξης του Βασιλείου της Μακεδονίας.

¹⁵. Κ. Οικονόμου, *Η Λάρισα και η Θεσσαλική Ιστορία*, τόμ. Γ΄, Λάρισα 2008, 14.

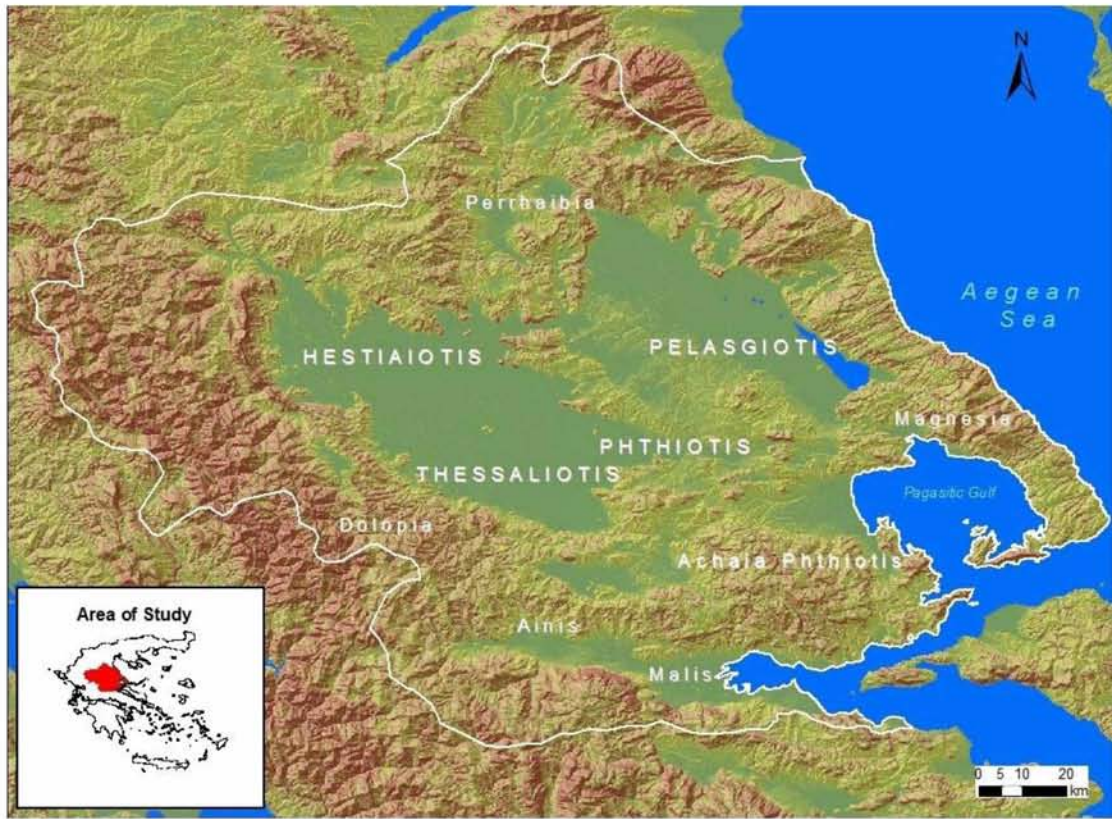
αναφορές ήδη στον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη, καθώς και σε επιγραφές. Ο Θουκυδίδης τους αναφέρει ως *ὑπηκόους* των Θεσσαλῶν και για αυτό σε όλες τις σημαντικές στιγμές της ιστορίας οι *Μάγνητες* ακολουθούσαν τους υπόλοιπους Θεσσαλούς. Λόγω, επομένως, αυτής της απομόνωσής τους από τους υπόλοιπους Θεσσαλούς, οι *Μάγνητες* ίδρυσαν δικό τους *κοινόν*, με έδρα τη *Δημητριάδα*, το 194 π.Χ. και μετά τη νίκη του Φλαμινίνου στις *Κυνὸς Κεφαλὰς* κατά των Μακεδόνων. Για το *κοινόν* αυτό ελάχιστες πληροφορίες έχουμε, οι οποίες προέρχονται κυρίως από κάποιες αναφορές στον Λίβιο¹⁶.

Σε αντίθεση με το Α' *κοινόν τῶν Μαγνήτων*, η οργάνωση του Β' *κοινοῦ τῶν Μαγνήτων* μετά το τέλος του Γ' Μακεδονικού πολέμου (βλ. σημ. 11) είναι σημαντικότερη. Εφόσον οι Μακεδόνες ηττήθηκαν από τους Ρωμαίους, απομακρύνθηκαν από την περιοχή της *Δημητριάδος*, επιτρέποντας έτσι την οργάνωση του *κοινοῦ*. Σε αυτήν την περίπτωση διαθέτουμε πολλές πληροφορίες. Στο *κοινόν* αυτό εξέχουσα θέση είχαν οι αξιωματούχοι, οι οποίοι ήταν ο *στρατηγός*, ο *ταμίας*, ο *ἰππάρχης* και ο *ναύαρχος*. Επίσης, το *κοινόν*, όσον αφορά στην πολιτική του οργάνωση, διέθετε *ἐκκλησίαν* και ένα άλλο σώμα που ονομαζόταν *συνέδριον*¹⁷.

Τέλος, πέρα από τα δύο αυτά *κοινά*, το *τῶν Θεσσαλῶν* και *τῶν Μαγνήτων*, υπήρχε και το *κοινόν τῶν Περραιβῶν*, με πρωτεύουσα τη *Φάλαννα*, το οποίο μάλλον ιδρύθηκε την ίδια εποχή με αυτό των *Μαγνήτων* (196–194 π.Χ.), όταν και η περιοχή της *Περραιβίας* απελευθερώθηκε από τη μακεδονική κυριαρχία. Επίσης, κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν από κάθε περιοχή της Θεσσαλίας οι σημαντικότερες πόλεις, κάτι που θα συμβάλει στην πληρέστερη εικόνα της παρακάτω μελέτης. Από την *Ἔσθιαιώτιδα* ξεχωρίζει η *Τρίκκη* και η *Μητρόπολις*, από τη *Θεσσαλιώτιδα* το *Θητώνιον*, το *Λιμναῖον*, η *Ὀρθη* και η *Πειρασία*, από την *Πελασγιώτιδα* ο *Κρανών*, η *Λάρισα*, οι *Παγασαί*, η *Σκοτούσσα* και οι *Φεραί*, από την *Ἀχαΐαν Φθιώτιδα* η *Φάρσαλος*, η *Ἐρέτρια*, οι *Θῆβαι Φθιώτιδες*, η *Μελιτεία* και το *Ναρθάκιον*, από τη *Μαγνησίαν* οι *Εὐρυμεναί*, η *Κορόπη*, η *Μεθώνη* και η *Μελίβοια*, και από την *Περραιβίαν* οι *Γόννοι*, η *Ὀλοοσσών*, το *Πύθιον*, η *Φάλαννα* και οι *Χυρεταίαι*.

¹⁶ T. Liv. XXXV 31.

¹⁷ Μπ. Ιντζεσίλογλου, «Ο συνοικισμός και η πολιτική οργάνωση της Δημητριάδας και του Κοινού των Μαγνήτων κατά την ελληνιστική περίοδο», στο Ελ. Κονταζή (επιμ.), *Αρχαία Δημητριάδα: Η διαδρομή της στον χρόνο*, ΔΗ.Κ.Ι., Βόλος 1996, 101–102.

Εικόνα 1 Χάρτης της αρχαίας Θεσσαλίας με τις περιοχές που την απάρτιζαν

Γ. *Senatus consulta* και *Epistulae*

Σε όλες τις περιόδους της ρωμαϊκής ιστορίας, το θεμελιώδες όργανο στη Ρώμη ήταν η *σύγκλητος* (*senatus*). Παραδοσιακά η ρωμαϊκή *σύγκλητος* ιδρύθηκε από τον Ρωμύλο το ίδιο έτος που ιδρύθηκε και η πόλη της Ρώμης (753/2 π.Χ.). Επομένως, ως όργανο υπάρχει ήδη από την περίοδο της βασιλείας. Μετά το 509 π.Χ. και την αρχή της δημοκρατικής περιόδου για τη Ρώμη, η *σύγκλητος* απέκτησε εκείνη την εξέχουσα σημασία, η οποία θα διατηρηθεί έως και την κατάλυση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (7ος μ.Χ. αι.), με κάποιες βέβαια μεταρρυθμίσεις όσον αφορά στη λειτουργία της¹⁸. Η *σύγκλητος* έπρεπε να σέβεται τη γνώμη του *δήμου* (*populus*), η οποία έπαιζε σημαντικό ρόλο για τις αποφάσεις που λαμβάνονταν από αυτήν¹⁹.

Η *σύγκλητος* μπορούσε να συνέλθει μετά από πρόταση ενός αρμόδιου *άρχοντος* (*magistratus*), ο οποίος εισήγε κάποια *ἀναφορὰν* (*relatio*) και ζητούσε έπειτα τις γνώμες (*sententiae*) του *δήμου*. Έτσι, στόχος του κάθε *άρχοντος* που απευθυνόταν στη *σύγκλητον* ήταν πρώτον να λάβει συμβουλές για το πώς πρέπει να δράσει σε μία δύσκολη κατάσταση που έχει προκύψει και δεύτερον να μάθει το θέλημα και τις επιθυμίες της ίδιας της *συγκλήτου*. Η γνώμη αυτή που εκφράζει η *σύγκλητος* είναι το λεγόμενο *senatus consultum*²⁰. Το *senatus consultum*, ειδικά κατά τη δημοκρατική περίοδο, απέκτησε μεγάλη σημασία και ο *άρχων* ήταν δεσμευμένος να ακολουθήσει τις υποδείξεις της *συγκλήτου* σχετικά με το θέμα²¹ που ετίθετο σε κάθε περίπτωση²². Το *senatus consultum* είχε τέτοια ισχύ, ώστε, ακόμα και αν κάποιος *τριβοῦνος* (*tribunus*²³) διαφωνούσε με αυτό, τότε ονομαζόταν *senatus auctoritas* και εξακολουθούσε να έχει πολιτική ισχύ.

¹⁸. Μία σημαντική μεταρρύθμιση έγινε το 27 π.Χ., οπότε και ο Αύγουστος μείωσε τον αριθμό των *συγκλητικῶν*, λόγω της διαφθοράς που υπήρχε.

¹⁹. Πολ. VI 16, 1–2.

²⁰. Στα ελληνικά θα μπορούσαμε να το μεταφράσουμε ως *δόγμα συγκλήτου*, όπως μας παραδίδουν οι φιλολογικές πηγές. Παρόλα αυτά, στη συγκεκριμένη μελέτη, θα προτιμηθεί η αναφορά με τον λατινικό όρο.

²¹. Ένα *senatus consultum* μπορούσε να αναφέρεται σε θέματα ειρήνης και πολέμου, σε κάποιο τοπικό πρόβλημα, σε θέματα διαιτησίας (*arbitrium*) κά.

²². Κατά την αυτοκρατορική περίοδο τα *senatus consulta* απέκτησαν νομική ισχύ (Gaii I 4), ενώ μέχρι τότε δεν είχαν.

²³. *Tribuni* ήταν οι προστάτες του *δήμου* της Ρώμης.

Τα *senatus consulta*, γραμμένα στα λατινικά, μετά την έκδοσή τους, αποθηκεύονταν στο *aerarium Saturni* (ταμειῶν τοῦ Κρόνου) στη Ρώμη. Τα γνήσια δεν έχουν σωθεί, αλλά έχουμε μόνο επίσημα αντίγραφα (*exempla*), κυρίως μεταφρασμένα στα ελληνικά, τα οποία προφανώς βρέθηκαν στις ελληνικές επαρχίες (*provinciae*), εφόσον είναι αυτές που θα μας απασχολήσουν στη συγκεκριμένη μελέτη, και κυρίως η περιοχή της Θεσσαλίας²⁴. Τα *senatus consulta* έχουν συγκεκριμένη μορφή: αποτελούνται από την κεφαλίδα, το θέμα, το κυρίως ψήφισμα και το σημείο της επίσημης έγκρισής τους.

Εκτός από τα *senatus consulta*, οι Ρωμαίοι, προκειμένου να διοικήσουν τις επαρχίες τους, χρησιμοποιούσαν και ένα άλλο μέσο, τις *epistulae* (έπιστολαί), μία τακτική που άρχισαν να εφαρμόζουν μετά τον Β΄ Καρχηδονιακό Πόλεμο (αρχές του 2ου π.Χ. αι.). Αποστέλλονται είτε από την ίδια τη σύγκλητο είτε από άρχοντες προς τις περιοχές στις οποίες υπάρχει κάποιο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Πολλές *epistulae* προορίσθηκαν για τους Έλληνες. Επίσης, κατά τη δημοκρατική περίοδο, η οποία θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα στην παρακάτω έρευνα, σημαντικός φαίνεται να ήταν ο ρόλος των *legati* για θέματα ειρήνης και πολέμου, συνθηκών κ.ά. Μετά την ήττα του Φιλίππου Ε΄ στις Κυνός Κεφαλάς οι διπλωματικές σχέσεις των Ρωμαίων με τους Έλληνες χαρακτηρίζονταν από αυτό που οι Ρωμαίοι καλούσαν *patrocinium libertatis Graecorum*. Με αυτή τη φράση οι Ρωμαίοι εννοούσαν ότι ήταν αυτοί οι οποίοι απελευθέρωσαν τους Έλληνες από τη μακεδονική κυριαρχία. Έπειτα, κατά την αυτοκρατορική περίοδο, οι *epistulae* αποτελούσαν το κύριο μέσο επικοινωνίας και επιβολής του νόμου στις ρωμαϊκές επαρχίες.

Σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι οι *epistulae* μπορούσαν να συμπεριλαμβάνουν ένα *senatus consultum*, γεγονός που φανερώνει τη στενή σχέση που είχαν οι δύο τρόποι επικοινωνίας των Ρωμαίων με τις υπόλοιπες υπό επιρροή τους περιοχές. Συγκεκριμένα, για την περιοχή της Θεσσαλίας, θα διαπιστώσουμε ότι οι *epistulae* απευθύνονταν κυρίως στους *ταγούς*, οι οποίοι ήταν οι ανώτατοι πολιτικοί και στρατιωτικοί άρχοντες της περιοχής. Οι *epistulae*, όπως και τα *senatus consulta*, έχουν συγκεκριμένη μορφή: αποτελούνται από τον *χαιρετισμό*, ο οποίος αποτελεί και

²⁴. Βλ. P. Willems, όπ. π., 708–714.

το προοίμιο, τη *formula valetudinis*, τα αίτια και τις αφορμές για την αποστολή τους²⁵ και την κατακλείδα²⁶.

²⁵. Οι *epistulae* μπορούσαν να αποστέλλονται για παραχώρηση προνομίων, αποκατάσταση της γης, δικαστικές αποφάσεις και *ἐπικρίματα* (*edicta*), θέματα διατησίας (*arbitrium*), μεταφορά ενός *senatus consultum*.

²⁶. M. Guarducci, *L'Epigrafia Greca dalle origini al tardo impero*, Roma 1987, 106.

II. SENATUS CONSULTA ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

A. Epistula P. Sextilii cum senatus consulto

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής²⁷:

Πόπλιος Σεξτίλιο[ς ----- στρα]-
τηγός Ῥωμαίων, ΚΟ[----- τοῖς ταγοῖς]
καὶ τῇ βουλῇ χαίρ[ειν· περὶ τούτου τοῦ πρά]-
γματος καλῶς γ[ινώσκω? -----]
5 ὑμῖν ἐγὼ σύγ[κλητον ἔδωκα -----]
τε Τρικκαί[ων vel οἰς -----]
πρὸ ἡμερ[ῶν -----]
ἐγ κομε[τίω· γραφομένου παρήσαν -----]
μαρακ[----- Σεξτί]-
10 λιος [- -----]
τ[-----]

vacat

Ἡ επιγραφή αὐτή βρέθηκε στὴν *Τρίκκην* (σημερινά Τρίκαλα), στὴν περιοχή τῆς ἀρχαίας *Ἐστιαιώτιδος*. Εἶναι μία επιγραφή δυσερμίνευτη, ὡς ελλειπῶς σωζόμενη. Ὅσον ἀφορᾷ στὴν χρονολόγησή τῆς, υποθέτουμε ὅτι ἡ επιγραφή χρονολογεῖται στὸ πρῶτο μισό τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.²⁸

Στὴν επιγραφή αὐτή ἀναφέρεται κάποιος Πόπλιος Σεξτίλιος (*Publius Sextilius*), ὁ ὁποῖος εἶναι *στρατηγός* τῶν Ῥωμαίων²⁹. Αὐτός, λοιπόν, ἔστειλε μία *epistula* στὴν *Τρίκκην*. Στὴν περίπτωσή μας ἡ *epistula* συμπεριλαμβάνει καὶ ἓνα *senatus consultum*. Ἡ *epistula* αὐτή ἀκολουθεῖ τὴν τυπικὴ δομὴ τῶν *epistulae*. Προηγεῖται ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ποπλίου Σεξτίλιου πρὸς τοὺς *ταγούς* καὶ τὴ *βουλὴν* τῶν *Τρικκαίων*. Προφανῶς,

²⁷. Εἰς ἐπὶ ἐπιπέδου ἀναφέρεται ἡ συμπλήρωση ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Sherk (ὄπ. π., 48, ἀρ. 8) με μίαν συμπλήρωση ποὺ ἔκανα ὁ ἴδιος. Ὁ Ν. Γιαννόπουλος, στὴν *AE* 1934–5, ἀρ. 2, 149–150, παραλείπει κάποιες ἀπὸ τὶς συμπληρώσεις ποὺ ἔχουν γίνῃ.

²⁸. L. Robert, *Études épigraphiques et philologiques*, Paris 1938, 287–288.

²⁹. T. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, II, New York 1952, 465.

ο αποστολέας γνώριζε σχετικά με κάποιο πρόβλημα που υπήρχε στην περιοχή και για αυτό έστειλε την *epistula* (*περί τούτου τοῦ πράγματος καλῶς γινώσκω*).

Η *epistula* αυτή παρέχει και πληροφορίες για τη διαδικασία που ακολουθείτο σε τέτοιες περιπτώσεις, όταν σε κάποια υπό ρωμαϊκή επιρροή περιοχή προέκυπτε πρόβλημα. Ο Πόπλιος Σεξτίλιος συγκάλεσε τη *σύγκλητον* αναφερόμενος στους *Τρικκαίους* (*ὕμῖν ἐγὼ σύγκλητον ἔδωκα*). Σε αυτό το σημείο προφανώς αναφέρεται και στα αίτια και τις αφορμές για τα οποία στέλνει την *epistula*, κάτι όμως που δεν γνωρίζουμε λόγω της φθοράς της επιγραφής. Από το γεγονός ότι συγκάλεσε τη *σύγκλητον*, γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για *epistula* που συμπεριλαμβάνει *senatus consultum*, όπως προαναφέρθηκε, του οποίου όμως το περιεχόμενο δεν διεσώθη.

Επίσης, αποδεχόμενοι τη συμπλήρωση που υπάρχει στο βιβλίο του Sherk, παίρνουμε και άλλη μία χρήσιμη πληροφορία. Η πληροφορία αυτή δίνεται από την αναφορά στο *κομέτιον* (*comitium*) στον στίχο 8. Το *κομέτιον* αποτελούσε μέρος του *Forum Romanum* (ρωμαϊκή αγορά) στη Ρώμη, όπου συνερχόταν η *ἐκκλησία τοῦ δήμου* της Ρώμης και η *σύγκλητος*.

B. Senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής (Iatus A, Iatus B):

- A [Στρατ]αγέοντος τῶν Θεσσαλῶν Λέοντο[ς]
[τοῦ Ἄγ]ησίππου Λαρισαίου, ἐν δὲ Ναρθακίῳ[ι]
[ταγευόν]των Κρίτωνος τοῦ Ἀμεινία, Πολυκλέος
[τοῦ Φει]δίππου, Γλαυκέτα τοῦ Ἀγελάου, ἀν[ε]-
5 [γράφη τὸ] δόγμα τὸ γενόμενον ὑπὸ συγκλ[ή]-
[του ἐπὶ σ]τρατηγοῦ τῶν Θεσσαλῶν Θεσσα-
[λοῦ τοῦ] Θρασυμήδεος Φεραίου. vacat
[Γάιος Ὀσ]τίλιος Αὔλου υἱὸς Μαγκῖνος στρα-
[τηγὸς τ]ῆι συγκλήτῳ συνεβουλεύσατο πρὸ
10 [. . . νω]νῶν Κοϊντιλίῳν· ἐγ κομετίῳ γραφο-
[μένῳ π]αρῆσαν Κόϊντος <Σ>τατιλιηνὸς Κοϊντου
[υἱὸς Κορ]νηλία, Γναῖος Λοτάτιος Γναίου υἱὸς[ς]
[Ἀνιή]νη, Αὔλος Σεμπρώνιος Αὔλου υἱὸς Φα-
[λέρνα]. νν περι ῶν Θεσσαλοὶ Μελιταιεῖς Ἀρμό-
15 [ξενος Λυ]σάνδρου, Λαμπρόμαχος Πολίτα
[πρεσβευ]ταὶ λόγους ἐποιήσαντο, ἄνδρες κα-
[λοὶ κάγ]αθοὶ καὶ φίλοι παρὰ δήμου καλοῦ
[κάγαθο]ῦ καὶ φίλου συμμάχου <τε>, χάριτα
[φιλίαν σ]υμμαχίαν τε ἀνενεώσαντο, πε-
20 [ρὶ χώρας] δημοσίας καὶ περὶ χωρίου ἐρήμου
[εἶπασαν ?], μεθ' ἧς χώρας εἰς τὴν φιλίαν τοῦ
[δήμου τ]οῦ Ῥωμαίων νν παρεγένοντο, ἦγ χώ-
[ραν Ναρθα]κιεῖς μετὰ ταῦτα ἑαυτῶν ἀδίκως
[ἐποιήσαντ]ο· περὶ τούτου τοῦ πράγματος ὅπως
25 [τὴν διάνοι]αν πρόσ<σ>χωσιν, ὅπως τοῦτο τὸ πρᾶ-
[γμα ἀκέρα]ιον αὐτοῖς ἀποκατασταθῆ οὔτω
[καθὼς πρότερο]ν ἐπὶ Μηδείῳ καὶ ἐπὶ Θεσσαλῶν
[.]ων καὶ ἐπὶ τῶν περὶ Πύλλον Μακε-
[δόνων κεκ]ριμένον αὐτοῖς ἦν, ταῦτά τε τὰ κρ[ί]-
30 [ματα κύρια ὅπ]ως ἦ· περὶ τούτου τοῦ πράγμα-
[τος συνευδόκ]ησεν ἡμῖν καὶ Ναρθακιεῦσιν

- [ὅπως τὸν ἀγῶν]α τὸν παρόντα κρίνη ἐμ Μ[ελι]-
 [τεία? ἐ]ν ταύτῃ τῇ χώρῃ [.]
 [. . ἀμφοτέρων] τῶν δήμων ἐ[πιτρεπόντων]
- 35 [.] ἐστὶν ὧι ρα[- - - - -]
- B [- - -]ιη[. .]νη[- - καὶ περὶ ὧν Θεσσαλοὶ]
 [Ναρθακιεῖς Ν]ικάτας Τα[.]
 [. . . , πρεσβε]υταὶ λόγο[υς] ἐπ[οίησαντο κατὰ]
 [πρόσωπον ἐν τῇ] συγκλήτ[ωι ἄνδρες καλοὶ]
- 40 [κάγ]αθοὶ καὶ φίλοι παρὰ δήμου κ[α]λοῦ κ[α]-
 [γαθοῦ κα]ὶ φίλ[ου] συμμάχου τε ἡμετέρου, χά[-
 [ριτα φι]λίαν συ[μ]μα[χίαν] τε ἀνεενώσαντο καὶ
 [περὶ τῶν πραγ]μάτω[ν τῶν καθ' αὐτοὺς διελέ]-
 [γ]ησαν περὶ χώρας [καὶ] ἰ[ε]ρῶν περὶ τῆς τε
- 45 ἀφ[η]ρη[μένης] τ[ῆς] κατὰ Μελιτ[α]ἰ[ας] ἀρχῆς Ναρ-
 θακί[ε]ων ἐν τ[ῇ] Ἀχαι[ί]α[ι] καὶ γὰρ μετὰ τα[ύτης]
 τ[ῆς] χώρας εἰς τὴν [φι]λίαν τ[οῦ] δήμου [τοῦ] Ῥω-
 μαίων Ναρθακιεῖς παραγ[εγονέν]αι, κ[α]ὶ περὶ
 τῆς χώρας καὶ τῶν ἱερῶν κριτηρίοις [νε]νικηκ[έ]-
- 50 ναι κατὰ νόμους τοὺς Θεσσαλῶν, οἷς ν[ό]-
 μοις ἕως τ[α]νῶν χρῶνται, ο[ὗ]ς νόμους Τίτος
 Κοίγκτιος ὕπατος ἀπὸ τῆς τῶν δέκα πρεσ-
 βευτῶν γνώμης ἔδωκεν, καὶ κατὰ δόγμα
 συγκλήτου, περὶ τε τούτων τῶν πραγμά-
- 55 [τω]ν ἔτι ἀνώτερον τρίτῳ ἐπὶ τριῶν δικασ-
 [τη]ρίων νενικηκέναι, ἐπὶ Σαμίων, Κολο[φ]ων[ί]-
 [ων], Μαγνήτων, κεκ[ρι]μένα εἶναι κατὰ νόμου[ς],
 ὅπως ταῦτα κύρια ἢ οὕτω καθὼς καὶ ἄλλοις
 γεγονός ἐστίν· περὶ τούτου τοῦ πράγματος
- 60 οὕτως ἔδοξεν· χάριτα φιλίαν συμμαχίαν
 [ἀ]νανεώσασθαι τούτοις τε φιλανθρώπως ἀ-
 ποκριθῆναι, ἄνδρας καλοὺς κάγαθοὺς προσ-
 αγορεῦσαι, ὅσα κεκριμένα ἐστὶν κατὰ νόμους,
 οὓς Τίτος Κοίγκτιος ὕπατος ἔδωκεν, ταῦτα κα-
- 65 θῶς κεκριμένα ἐστίν, οὕτω δοκεῖ κύρια εἶναι δεῖν·
 τοῦτό τε μὴ εὐχερὲς εἶναι ὅσα κατὰ νόμους κε-

κριμένα ἔστιν ἄκυρα ποιεῖν· ξένιά τε ἑκατέροις Γάι-
 ος Ὅστίλιος στρατηγὸς τὸν ταμίαν δοῦναι κε-
 [λ]εύση ἀπὸ σηστερτίων νόμων ἑκατὸν εἴκοσι
 70 [πέ]γτε εἰς ἑκάστην πρεσβείαν οὔτω καθὼς ἂν
 [αὐτῶι ἐ]κ τῶν δημοσίων πραγμάτων πίστε-
 [ὡς τε τῆς] ἰδίας φαίνεται· ἔδοξεν. νν

Η επιγραφή αυτή βρέθηκε στο σημερινό χωριό Λιμογάρδι του νομού Φθιώτιδος, εκεί όπου βρισκόταν μάλλον το αρχαίο *Ναρθάκιον*³⁰, το οποίο ανήκε στην αρχαία *Ἀχαΐαν Φθιώτιδα*. Επρόκειτο για έναν αμφίγραφο λίθο (Iatus A, Iatus B). Ὅσον αφορά στην όψη Iatus A, λείπει μέρος από το αριστερό κομμάτι του λίθου σε όλους τους στίχους της. Ὅσον αφορά στη Iatus B, είναι προβληματικοί οι πρώτοι δώδεκα στίχοι (στίχ. 36–47).

Ὅσον αφορά στο περιεχόμενο της επιγραφής, πρόκειται για *senatus consultum*, το οποίο απεστάλη από τη ρωμαϊκή *σύγκλητον* στους *Ναρθακιάας* και τους *Μελιτειέας* με αφορμή τη μεταξύ τους αντιπαράθεση για τα κοινά τους σύνορα³¹. Εδώ έχουμε την περίπτωση που το *senatus consultum* αποστέλλεται για θέμα διαιτησίας. Κανονικά η *σύγκλητος* θα έπρεπε να αναθέσει τη διαιτησία σε μία τρίτη ουδέτερη πόλη³². στην περίπτωση αυτή, παρόλα αυτά, βλέπουμε ότι αναλαμβάνει η ίδια η Ρώμη τη διαιτησία³³. Αυτό το κάνει προφανώς για να αποφύγει να εμπλακεί σε μία ενδεχόμενη σύγκρουση μεταξύ του *Ναρθακίου* και της *Μελιτείας*, καθώς και οι δύο πόλεις ήταν φίλοι και σύμμαχοι με τη Ρώμη, κάτι που επισημαίνεται σε αρκετά σημεία της επιγραφής.

Όλη η διαδικασία ξεκίνησε όταν δύο *πρεσβευταὶ (legati)* από τη *Μελιτείαν*, η οποία και αυτή ανήκε στην *Ἀχαΐαν Φθιώτιδα*, κατήγγειλαν στη Ρώμη ότι οι *Ναρθακιεῖς* ἔθεσαν υπό τον έλεγχό τους μία περιοχή που ιστορικά ανήκε στους *Μελιτειεῖς*. Για το θέμα αυτό συνήλθε η *σύγκλητος* στη Ρώμη από τον Γάιο Οστίλιο Μαγκίνο (*Gaius Hostilius Mancinus*), ο οποίος αναφέρεται στην επιγραφή ως *στρατηγὸς των Ρωμαίων*. Γνωρίζουμε από άλλες πηγές ότι ο Γάιος Οστίλιος Μαγκίνος έγινε *στρατηγὸς* το 140

³⁰. Sherk op. 9.

³¹. D. Graninger, *Regional Cults of Thessaly*, New York 2006, 101.

³². M. Guarducci, όπ. π., 103.

³³. Sherk op. 9.

π.Χ., ενώ έγινε ὕπατος το 137 π.Χ. Επομένως, μπορούμε να πούμε ότι η επιγραφή αυτή χρονολογείται μεταξύ του 140 και του 137 π.Χ., μολονότι υπάρχουν και άλλες απόψεις ότι χρονολογείται πριν από το 146 π.Χ., όταν η Θεσσαλία ήταν ακόμα ελεύθερη περιοχή, καθώς έκτοτε κατέστη ρωμαϊκή επαρχία³⁴. Πάντως, ακόμα και όταν κατέστη η Θεσσαλία επαρχία, δεν επήλθε καμία αλλαγή στο καθεστώς της, αλλά συνέχισε να είναι ανεξάρτητη περιοχή³⁵.

Το γεγονός ότι η Θεσσαλία, ακόμα και μετά τον Αχαϊκό Πόλεμο του 146 π.Χ., κατά τον οποίον η Αχαϊκή Συμπολιτεία έγινε ρωμαϊκή επαρχία, συνέχισε να αποτελεί μία ανεξάρτητη περιοχή φαίνεται από αρκετά σημεία μέσα στην επιγραφή. Αρχικά, αναφέρονται τα ονόματα των τοπικών αρχόντων της Θεσσαλίας την περίοδο που εκδίδεται το *senatus consultum*. Έτσι, γνωρίζουμε ότι στρατηγός της Θεσσαλίας ήταν ο Λέων, ο γιος του Αγησίππου, από τη Λάρισαν, ενώ αναφέρονται και οι ταγοί του Ναρθακίου, οι οποίοι ήταν ο Κρίτων, ο γιος του Αμεινία, ο Πολυκλέος, ο γιος του Φειδίππου, και ο Γλανκέτας, ο γιος του Αγελάου.

Επίσης, ένα άλλο σημείο, από το οποίο φαίνεται η ιδιαίτερη μεταχείριση που είχε από τους Ρωμαίους η Θεσσαλία, είναι οι πολλές αναφορές στους όρους *φιλία* και *συμμαχία*. Σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι σε πολλά σημεία τονίζεται η ανανέωση της φιλίας και της συμμαχίας μεταξύ των Ναρθακίων και των Μελιτειέων με τους Ρωμαίους (*χάρिता, φιλίαν συμμαχίαν τε ανενεώσαντο*)³⁶. Βλέπουμε με αυτόν τον τρόπο ότι η Ρώμη προσπαθεί να υπενθυμίσει στις δύο πόλεις τους νόμους που είχε θεσπίσει στο παρελθόν ο Φλαμίνιος. Για την υπενθύμιση αυτή ακριβώς επιλέγεται η αναφορά στην ανάγκη ανανέωσης της φιλίας και της συμμαχίας.

³⁴. T. Broughton, *όπ. π.*, 643.

³⁵. Sherk *op.* 9.

³⁶. P. Willems, *όπ. π.*, 710.

Γ. Senatus consultum από τη Δημητριάδα

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής³⁷:

[Μά]γνητες, οίτινες ἐν [------ παρε?]-
[γ]ένοντο, τούτοις ταῦ[τα -----]
.αι ἔδοξεν· ἐκείνους τ[ε? -----]
ὑποτελῆ μὴ ἔσεσθαι [------]
5 Ὑπὲρ Μαγνησίας ὄν τρόπ[ον ----- περὶ τοῦ]-
του τοῦ πράγματος, ὅπ[ως -----]-
σηι καὶ τὴν διάνοιαν πρόσχ[ηι ----- περὶ?]
χώρας βασιλικῆς, ὅπως [------ περὶ τούτου? τοῦ]
πράγματος καὶ ὑπὲρ τῆς [Μαγνησίας? -----]
10 ΑΝ ἐκ τῶν δημοσίων πρ[αγμάτων πίστεώς τε τῆς ἰδίας φαίνεται· ἔδοξεν.?
Περὶ ὧν Γ[ναῖ[ος Ὀκ]τάιος Γ[ναίου ----- λό]-
γους ἐποίησατο ὑπὲρ Μ[αγνησίας ----- περὶ τούτου? τοῦ]
πράγματος οὔ[ν? οὔ]τως [ἔδοξεν? ----- ἐπὶ τῇ vel τῇ? Μα]-
κεδονίαι ἐπικείμενον [?------]
15 σηι. vacat
Ἐσαύτως περὶ ὧν λό[γους ἐποίησατο ----- περὶ χώρας?]
βασιλικῆς ὑπὲρ τούτ[ων? ---- περὶ τούτου τοῦ πράγματος? οὕτως
ἔδο?]-
ξεν· οίτινες ὅροι βασιλι[κοί? vel βασιλικῆς -----]
[Ἐσαύτω?]ς περὶ ὧν λόγ[ους ἐποίησατο ----- πε?]-
20 [ρὶ τούτου τ]οῦ πρ[άγ]μα[τος οὕτως ἔδοξεν? -----]
[-----]Α[------]

Ἡ επιγραφή αὐτή βρέθηκε στη Δημητριάδα της Μαγνησίας το 2001. Πρόκειται για μία επιγραφή αρκετά φθαρμένη, τουλάχιστον στο κομμάτι που σώζεται. Από την

³⁷. Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, “A Senatus Consultum from Demetrias”, in Y. Pikoulas (ed.), *Inscriptions and History of Thessaly: New Evidence. Proceedings of the International Symposium in Honour of Professor Christian Habicht*, Volos 2006, 79–80.

επιγραφή έχει σωθεί μόνο μέρος του αριστερού κομματιού, ενώ λείπει όλο το κεντρικό και αριστερό κομμάτι, γεγονός που την καθιστά δυσερμήνευτη.

Όπως παρατηρούμε στο κείμενο, υπάρχουν αρκετές τυπικές φράσεις που μας καθιστούν βέβαιους ότι πρόκειται για *senatus consultum*. Οι φράσεις αυτές ποικίλλουν μέσα στο κείμενο και κάποιες μάλιστα επαναλαμβάνονται, γεγονός που ενισχύει το ότι πρόκειται για *senatus consultum* (*περὶ τούτου τοῦ πράγματος, λόγους ἐποίησατο, ὡσαύτως, ἐκ τῶν δημοσίων πρ[αγμάτων πίστεώς τε τῆς ἰδίας φαίνεται]*)³⁸. Επιπλέον, πέρα από τις τυπικές φράσεις, και η ίδια η δομή και διάρθρωση της επιγραφής φανερώνουν *senatus consultum*. Υπάρχει δηλαδή το θέμα, το κυρίως ψήφισμα και η έγκρισή του. Από τα μέρη από τα οποία αποτελείται ένα τυπικό *senatus consultum* εδώ λείπει η κεφαλίδα. Υποθέτουμε, όπως προαναφέρθηκε παραπάνω, ότι υπήρχε κομμάτι πάνω από τη σωθείσα επιγραφή, το οποίο προφανώς περιελάμβανε την κεφαλίδα.

Όσον αφορά στο περιεχόμενο του *senatus consultum*, στην κεφαλίδα που λείπει θα πρέπει να αναφέρονταν τα ονόματα των *ἀρχόντων*, δηλαδή του *στρατηγοῦ* ή του *ὑπάτου* που εισηγήθηκε το θέμα στη *σύγκλητον* της Ρώμης, του *στρατηγοῦ* της Θεσσαλίας, καθώς ενδεχομένως των *ταγῶν* του *κοινοῦ τῶν Μαγνήτων*, το οποίο είχε έδρα τη *Δημητριάδα* και στο οποίο απευθυνόταν το *senatus consultum*. Παρόλα αυτά, εφόσον δεν σώζεται η κεφαλίδα, μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε και δεν είμαστε βέβαιοι για το τί ακριβώς θα ήταν αναγεγραμμένο σε αυτήν. Από το υπόλοιπο σωζόμενο μέρος, μπορούμε να πούμε ότι το συγκεκριμένο *senatus consultum* περιλαμβάνει τρεις όρους – συμφωνίες που και οι τρεις είναι υπέρ της *Μαγνησίας*.

Οι δύο πρώτοι όροι – συμφωνίες (στίχ. 1–10) αποτελούν το κυρίως θέμα του *senatus consultum*. Συγκεκριμένα, η φράση *χώρας βασιλικῆς* αποτελεί το σημείο – κλειδί της επιγραφής. Μπορούμε με βεβαιότητα να πούμε ότι η φράση αυτή αναφέρεται στη γη που ανήκε στο βασιλιά της Μακεδονίας³⁹. Παρόλα αυτά, συναντάται σε ελάχιστα σημεία στις φιλολογικές πηγές και είναι αντίστοιχη με τη φράση *βασιλική/αὶ γῆ/γαῖα*⁴⁰. Προφανώς, αυτή η *χώρα βασιλική* αφορά σε κάποιο κομμάτι γης που ανήκε στην περιοχή της *Δημητριάδος*, όταν η *Δημητριάς* ήταν ακόμα

³⁸. Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, *όπ. π.*, 81.

³⁹. C. Mileta, “The king and his land. Some remarks on the royal area (basilikē chōra) of hellenistic Asia Minor”, in Daniel Ogden (ed.), *The Hellenistic World. New Perspectives*, The Classical Press of Wales – Duckworth 2002, 157–175.

⁴⁰. Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, *όπ. π.*, 83.

υπό μακεδονική κατοχή. Αυτό ακριβώς το κομμάτι της *χώρας βασιλικῆς* δόθηκε ως ανταμοιβή στους *Μάγνητας* που ευεργετήθηκαν μέσω αυτού του *senatus consultum*⁴¹.

Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω, εντύπωση προκαλεί και η φράση *υποτελῆ μὴ ἔσεσθαι* στον στίχο 4. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι στο μη σωθέν αριστερό κομμάτι του στίχου 3 βρισκόταν το υποκείμενο του *απαρεμφάτου ἔσεσθαι*. Υποθετικά πάλι θα μπορούσαμε να πούμε ότι το υποκείμενο ήταν κάποια λέξη ή φράση σχετική με την *χώραν βασιλικήν* που αναφέρεται παρακάτω στην επιγραφή. Ασφαλώς θα ήταν λάθος να προταθεί μία ασφαλής συμπλήρωση του στίχου 3 και μόνον υποθέσεις μπορούν να γίνουν. Πάντως, με αυτή τη φράση εννοείται ότι αυτό το κομμάτι γης που δίνεται στους *Μάγνητας* δεν είναι πλέον υποτελές στο βασιλιά της Μακεδονίας, το οποίο σήμαινε ότι οι *Μάγνητες* δε θα πλήρωναν πλέον *φόρον* προς το βασιλιά.

Ἐπειτα, οι δύο τελευταίοι όροι – συμφωνίες (στίχ. 11–18) έρχονται να επικυρώσουν αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω στο *senatus consultum*. Κάποιος ανώνυμος *πρέσβυς λόγους ἐποίησατο ὑπὲρ Μαγνησίας*, προκειμένου να παρουσιάσει κάποιες προτάσεις ή να επανεπιβεβαιώσει αποφάσεις που είχαν παρθεί στο παρελθόν. Η φράση *περὶ ᾧν* και η λέξη *ῶσαύτως* αναφέρονται ακριβώς στα όσα είχαν αναφερθεί παραπάνω στην επιγραφή, συμπληρώνοντας ακριβώς το κυρίως μέρος του συγκεκριμένου *senatus consultum*⁴². Επίσης, από τον στίχο 19 κε. προφανώς ξεκινάει ένας πέμπτος όρος – συμφωνία, ο οποίος βέβαια δεν μπορούμε να γνωρίζουμε σε τί ακριβώς αναφερόταν, καθώς από τον στίχο 21 κε. η επιγραφή δεν υπάρχει.

Τέλος, όσον αφορά στην χρονολόγηση αυτής της επιγραφής, τοποθετείται είτε μετά το 197 π.Χ. και την ήττα των Μακεδόνων από τον Φλαμινίνο είτε περίπου το 168 π.Χ. και μετά το τέλος του Γ΄ Μακεδονικού Πολέμου, οπότε και οι Μακεδόνες έχασαν οριστικά την Πύδνα, καθώς και τη *Δημητριάδα* που μας αφορά εν προκειμένω. Πάντως, σύμφωνα με τη μορφή των γραμμάτων θα ήταν ασφαλέστερο να την χρονολογήσουμε περίπου το 168 π.Χ.⁴³ Σε αυτό μας βοηθάει και η αναφορά στον *Γναῖον Ὀκτάιον Γναῖον*, ο οποίος είχε αναλάβει τη διοίκηση του στόλου των Ρωμαίων

⁴¹. Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, *όπ. π.*, 89.

⁴². Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, *όπ. π.*, 84–85, 89.

⁴³. Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, *όπ. π.*, 86–87.

κατά του βασιλέως Περσέα της Μακεδονίας και μετά τη νίκη το 168 π.Χ. αναχώρησε από εκεί για τη Σαμοθράκη⁴⁴.

⁴⁴. M. Famerie, “Aspects diplomatiques de la politique romaine dans l’orient grec (IIe s. av. J-C)”, *Annuaire: Résumés des conférences et travaux, 144e année, 2011–2012*, 51–52.

III. EPISTULAE GIA TH ΘΕΣΣΑΛΙΑ

A. Epistula T. Quinctii Flaminini ad Chyretienses

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής⁴⁵:

Τίτος Κοΐνκτιος, στρατηγὸς ὕπατος Ῥωμαίων, Χυρετιέων
τοῖς ταγοῖς καὶ τῇ πόλει χαίρειν. Ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσιν
φανερὰν πεποήκαμεν τὴν τε ἰδίαν καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων
προαίρεσιν ἣν ἔχομεν εἰς ὑμᾶς ὀλοσχερῶς, βεβουλήμεθα καὶ
5 ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιδείξει κατὰ πᾶν μέρος προεστηκότες
τοῦ ἐνδόξου, ἵνα μὴδ' ἐν τούτοις ἔχωσιν ἡμᾶς κατα-
λαλεῖν οἱ οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου εἰωθότες ἀνα-
στρέφουσι. Ὅσοι γάρ ποτε ἀπολείπονται κτήσεις
ἔγγυοι καὶ οἰκίαι τῶν καθηκουσῶν εἰς τὸ δημόσιον
10 τὸ Ῥωμαίων, πάσας δίδομεν τῇ ὑμετέρῃ πόλει,
ὅπως καὶ ἐν τούτοις μάθητε τὴν καλοκαγαθίαν ἡμῶν
καὶ ὅτι τελέως ἐν οὐθενὶ φιλαργυρῆσ[α]ι βεβουλήμεθα,
περὶ πλείστου ποιούμενοι χάριτα καὶ φιλοδοξίαν. Ὅσοι μὲν-
τοι μὴ κεκομισμένοι εἰσὶν τῶν ἐπιβαλλόντων αὐτοῖς,
15 ἐὰν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνωνται εὐγνώμονα λέ-
γοντες, στοχαζομένων ὑμῶν ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμ-
μένων ἐγκρίσεων, κρίνω δίκαιον εἶναι ἀποκαθίστασ-
θαι αὐτοῖς.

Ἔρρωσθε.

Ἡ επιγραφή αὐτή βρέθηκε το 1815 στο χωριὸ Δομένικο του Νομοῦ Λαρίσης, ἐκεῖ ὅπου στὴν ἀρχαιότητα βρισκόταν ἡ πόλις *Χυρετία*, ποὺ ἀνήκε στὴν περιοχὴ τῆς *Περραιβίας*. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ μεταγραφή, ἡ επιγραφή βρέθηκε ἀκέραιη, γεγονός που διευκολύνει καὶ τὴ χρονολόγησι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρμηνεία τῆς. Ἐπίσης, ἡ συγκεκριμένη επιγραφή ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ παλαιότερα δημόσια ἐγγράφα που

⁴⁵. Ἐπιλέγεται ἡ μεταγραφή ἀπὸ τὸ βιβλίο του Sherk (Sherk αρ. 33).

αναφέρονται στις σχέσεις της Ρώμης με τις ελληνικές πόλεις⁴⁶.

Αρχικά, όσον αφορά στο περιεχόμενο της επιγραφής, πρόκειται για *epistula* που έστειλε ο στρατηγός ύπατος Τίτος Κοϊνκτίος Φλαμίνιος (*Titus Quintus Flamininus*) προς την πόλη των *Χυρετιῶν* της *Περραιβίας*. Η δομή του κειμένου είναι τυπική μίας *epistula*. Πρώτον, υπάρχει ο χαιρετισμός του Φλαμίνιου προς τους ταγούς και την πόλιν των *Χυρετιέων* (στίχ. 1–2). Έπειτα, ο Φλαμίνιος αναφέρει τα αίτια και τις αφορμές για τα οποία αποστέλλει την *epistula* στους *Χυρετιέας* (στίχ. 2–8). Στη συνέχεια, αναφέρεται ο ακριβής σκοπός αποστολής της, όπως θα αναλυθεί παρακάτω (στίχ. 8–13), που μαζί με τα αίτια και τις αφορμές αποτελεί το κυρίως μέρος της *epistula*. Μετά από το κυρίως μέρος υπάρχει η κατακλείδα (στίχ. 13–18) και τέλος υπάρχει η *formula valetudinis* (στίχ. 19).

Σημαντικό για την κατανόηση του περιεχομένου της επιγραφής είναι να εξετάσουμε το ιστορικό υπόβαθρο. Το 200 π.Χ. οι *Αίτωλοί*, ως σύμμαχοι των Ρωμαίων, κατέλαβαν και λεηλάτησαν την πόλη των *Χυρετιῶν*⁴⁷. Έπειτα, μετά την ήττα του βασιλέως Φιλίππου Ε΄ της Μακεδονίας στις *Κυνός Κεφαλάς* και το τέλος του Β΄ Μακεδονικού Πολέμου (197 π.Χ.), οι Ρωμαίοι κατέσχεσαν την περιουσία όσων *Χυρετιέων* τάχθηκαν με το μέρος του Φιλίππου⁴⁸. Τότε, λοιπόν, μετά τη νίκη των Ρωμαίων στις *Κυνός Κεφαλάς*, στόχος του Φλαμίνιου έγινε το να κατορθώσει να συμφιλιώσει όλες τις ελληνικές πόλεις.

Στοχεύοντας, λοιπόν, στη συμφιλίωση όλων των ελληνικών πόλεων, ο Φλαμίνιος αποστέλλει προς τους *Χυρετιέας* αυτήν την *epistula*, προκειμένου να τους κάνει να πειστούν ότι οι Ρωμαίοι είναι αυτοί ουσιαστικά που έδειξαν την καλοκαγαθία τους και ελευθέρωσαν τους Έλληνες από τη μακεδονική κατοχή. Για να το επιτύχει αυτό, ο Φλαμίνιος με την *epistula* αυτή έδωσε πίσω στους *Χυρετιέας* όλα τα εδάφη που είχαν κατασχεθεί και που βρίσκονταν ακόμα υπό ρωμαϊκή κατοχή. Δόθηκε, επομένως, το δικαίωμα να επιστραφούν αυτά τα εδάφη στους προηγούμενους ιδιοκτήτες τους (στίχ. 8–10), μόνον όμως αν οι ιδιοκτήτες αυτοί ήταν ικανοί να επιχειρηματολογήσουν μπροστά στις αρμόδιες αρχές της πόλης (στίχ. 13–18). Βλέπουμε, έτσι, τον ακριβή

⁴⁶. F. F. Abbott – A. C. Johnson, *Municipal Administration in the Roman Empire*, Princeton 1926, 249.

⁴⁷. T. Liv. XXXI 41, 5.

⁴⁸. E. L. Hicks, *A Manual of Greek Historical Inscriptions*, Oxford 1882, 327.

σκοπό της αποστολής της *epistula*, ο οποίος δεν είναι άλλος από την αποκατάσταση κάποιων εδαφών⁴⁹. Συνεπώς, ο Φλαμίνιος προσπαθεί με αυτόν τον τρόπο να δείξει την καλοκαγαθία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, των Ρωμαίων (στίχ. 11), τονίζοντας παράλληλα ότι κάνουν χάρη στους *Χυρετιέας* με την αποκατάσταση αυτή των εδαφών και ότι δεν είναι φιλάργυροι (στίχ. 12–13).

Τέλος, σχετικά με την ακριβή χρονολόγηση αυτής της επιγραφής, αυτή τοποθετείται μεταξύ του 197 και του 194 π.Χ. Αυτό το γνωρίζουμε, καθώς μετά τη νίκη το 197 π.Χ. των Ρωμαίων, ο Φλαμίνιος μαζί με άλλους δέκα απεσταλμένους ανέλαβε το έργο της αποκατάστασης της ειρήνης μεταξύ των ελληνικών πόλεων, ένα έργο το οποίο έλαβε τέλος το 194 π.Χ. Επομένως, μεταξύ των δύο αυτών ετών θα πρέπει ο Φλαμίνιος να απέστειλε αυτήν την *epistula* προς τους *Χυρετιέας*⁵⁰.

⁴⁹. Η αποκατάσταση κάποιων εδαφών αποτελούσε συνήθη σκοπό αποστολής μίας *epistula* από τους Ρωμαίους προς τις περιοχές που είχαν υπό τον έλεγχο ή υπό την επιρροή τους (βλ. Sherk, όπ. π., 194).

⁵⁰. W. Dittenberger, *S.I.G.*³, II, 1917, αρ. 593.

B. Epistula de Arbitrorum Iudicio

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής⁵¹:

[-----]ΝΣΥΝ[-----]
[----- ἐ]πί τὰ π[ρ]ὸς Τρί[κ]καν μέρη καὶ ἀγαγόντες ἡμᾶ[ς ἐπὶ]
[-----]τόπον ἐπέδειξαν ἡμῖν τὸ<ν> οἰκεῖον πα[-----]
[-----]ν ὡς ἀφ' ἡλίου δυσμῶν τῆ χώραι ταύτη [-----]
5 [-----]ἔφασαν εἶναι [Ἀγαθ]ομένους καὶ καλ[εῖσθαι ὑπὸ τῶν]
[-- ἐγδίκω]ν Δερκαίαν [.....] πλειστ[-----]
[--- τὸν οἰκεῖον ἐπὶ [...]Π[.....]νοις[-----]
[-----]ὁ Ἀγαθομένης [....]ειον τοῦ [τ]είχ[ους -----]
[-----]πεδείαν [.....] τούτου τ[οῦ -----]
10 [--- ὄμ]ορον ὡς ἀπὸ τῶν πρὸς Τρί<κ>καν μερ[ῶν -----]
[----] ἡμῖν οἱ ἔγδικοι τὴν τε Ἀ[στ]ακίδα καὶ η[-----]
[-- γειτο]νεούσας ταύτη χώραι, ἦν αὐτοὶ [-----]
[-----] καὶ συνήγοσαν [ἐπὶ(?)] τὰ γειτόσυνα κα[ὶ -----]
[-----] ὑπάρχει, ἦν αὐτοὶ λέγουσι Δερκαίαν [-----]
15 [---- λ]αβῶν δὲ καὶ Ἀγαθομένης τὸν λόγ[ον -----]
[--- ἔγδ]ικοι ἔφασαν καλεῖσθαι Δερκαί[αν -----]
[-----]ν καλεῖσθαι Βουκολικὸν τὴν μ[-----]
[-----]οση[ν] πηκτὴν, ἦν οἱ ἔγδικοι τη[-----]
[-----] τὴν τε ὁδόν, ἐφ' ἣ τῆ[ν] καλουμ[ένην -----]
20 [-----]ναι, ἦν οἱ ἔγδικοι ἐπ[.....]!Υ[-----]
[-----] ὡς ἀπὸ με[ρῶν -----]
[-----]EXONT[-----]

Ἡ επιγραφή βρέθηκε σε τοῖχο της ἐκκλησίας της Παναγίας της Φανερωμένης στα Τρίκαλα, ὅπου καὶ βρίσκεται μέχρι σήμερα⁵². Ἡ συγκεκριμένη επιγραφή εἶναι αρκετὰ προβληματική, καθὼς λείπουν αρκετὰ κομμάτια της. Ἀρχικά, λείπει το αριστερὸ καὶ το δεξιὸ κομμάτι. Ἐπίσης, εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ λείπει καὶ το ἐπάνω κομμάτι, καθὼς ἀκόμα καὶ ἀπὸ τον πρῶτο στίχο στη μεταγραφή διαβάζουμε μόλις τέσσερα γράμματα,

⁵¹. Επιλέγεται ἡ μεταγραφή ἀπὸ το βιβλίο του Sherk (Sherk *op. cit.* 45).

⁵². P. Monceaux, *B.C.H.*, 7, 1883, 57.

ενώ με ασφάλεια μπορούμε να πούμε ότι λείπει και το κάτω κομμάτι, καθώς είναι σπασμένη η πέτρα στο συγκεκριμένο σημείο. Παρόλο, όμως, που σώζεται το κεντρικό μέρος της επιγραφής, αυτό είναι αρκετά φθαρμένο⁵³.

Προχωρώντας στην ερμηνεία της επιγραφής ιστορικά, πρέπει να επισημανθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση είναι πολύ δύσκολο να αναφερθούν λεπτομέρειες αντίστοιχες με εκείνες που δόθηκαν για τις προηγούμενες επιγραφές. Αυτό οφείλεται στην εκτεταμένη φθορά της επιγραφής, αλλά και στο γεγονός ότι οι πληροφορίες που μας παρέχει το σωζόμενο κομμάτι είναι για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Αρχικά, αυτό που μπορούμε να συναγάγουμε από το σωζόμενο κομμάτι είναι ότι πρόκειται για *epistula* που απεστάλη για κάποιο θέμα διαιτησίας. Αυτό αποδεικνύεται από αναφορές όπως *ἀγαγόντας ἡμᾶς, ἐπέδειξαν ἡμῖν τὸ<ν> οἰκεῖον, ἔφασαν εἶναι [Ἀγαθ]ομένους καὶ καλ[εῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐγδίκων]ν Δερκαίαν* κά.

Ὅπως φαίνεται από το σωζόμενο κομμάτι, οι *ἐγδικοὶ* ή *ἐκδικοὶ*, δηλαδή οι δικαστικοὶ ἄρχοντες (*iudices*)⁵⁴, της πόλης *Τρίκκης* ισχυρίζονται ότι βρίσκονται στη δικαιοδοσία της πόλης της δύο περιοχέσ, η *Δερκαία* και το *Βουκολικόν*, οι οποίες διεκδικούνται παράλληλα από ένα ἄλλο ἄτομο ονόματι *Ἀγαθομένης*. Ἐτσι, λοιπόν, μεταξύ των *ἐγδίκων*, που εκπροσωπούν την πόλη της *Τρίκκης*, και του *Ἀγαθομένουσ*, κάποιος τρίτος αναλαμβάνει τον ρόλο του διαιτητή, με στόχο να καθορίσει εν τέλει σε ποια από τις δύο πλευρές ανήκουν οι δύο προαναφερθείσες περιοχέσ⁵⁵. Λόγω ὁμως της εκτεταμένης φθοράς της επιγραφής προκύπτουν δύο ερωτήματα: πρώτον, ποιος ανέλαβε το ρόλο του διαιτητή, και δεύτερον, ποιος απέστειλε την *epistula*.

Για τα παραπάνω ερωτήματα ἔχουν διατυπωθεί κάποιες απόψεις. Ο Monceaux πιστεύει ότι η *epistula* απεστάλη από κάποιον Ρωμαίο ἄρχοντα, ο οποίος και ανέλαβε το θέμα της διαιτησίας⁵⁶. Από την ἄλλη, ο Sherk διαφωνεί με την ἄποψη του Monceaux υποστηρίζοντας ότι δεν μπορούν να δοθούν ασφαλείσ απαντήσεις⁵⁷. Ἐνα ἄλλο, βέβαια, πρόβλημα που ανακύπτει είναι η χρονολόγηση της επιγραφής. Λόγω του ότι δεν αναφέρεται κανένα ὄνομα πέραν του ονόματος του *Ἀγαθομένουσ*, το οποίο ὁμως δεν μας βοηθά σε τίποτα, και λόγω του ότι το συγκεκριμένο γεγονός δεν

⁵³. Sherk *op.* 45.

⁵⁴. P. Garnsey – R. Saller, *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία: Οικονομία, κοινωνία και πολιτισμός*, μτφρ. Β. Ι. Αναστασιάδης, Ηράκλειο 1998², 28.

⁵⁵. P. Monceaux, *ὄπ. π.*, 59.

⁵⁶. P. Monceaux, *ὄπ. π.*, 58–59.

⁵⁷. Sherk *op.* 45.

αναφέρεται σε κάποια άλλη πηγή, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ακριβή χρονολόγηση της επιγραφής. Μπορούμε να εικάσουμε πάντως ότι η συγκεκριμένη επιγραφή χρονολογείται μέσα στο 2ο π.Χ. αι., χωρίς όμως να μπορούμε να δώσουμε μία πιο συγκεκριμένη χρονολογία.

Εφόσον, επομένως, η επιγραφή χρονολογείται μέσα στο 2ο π.Χ. αι., τότε πρέπει να απεστάλη από κάποιον Ρωμαίο *ἄρχοντα*, αλλά δεν μπορούμε σε καμία περίπτωση να πούμε ότι αυτός που ανέλαβε τη διαιτησία ήταν ο ίδιος *ἄρχων* που απέστειλε και την *epistula*, καθώς θα μπορούσε να ήταν η ίδια ρωμαϊκή *σύγκλητος* ή ακόμα και ένας τρίτος, όπως θα έπρεπε κανονικά. Το γεγονός όμως ότι βλέπουμε την ίδια την πόλη της Ρώμης να αναλαμβάνει τη διαιτησία μεταξύ δύο ελληνικών πόλεων, του *Ναρθακίου* και της *Μελιτείας*, μεταξύ των ετών 140–137 π.Χ., δεν αποκλείεται και στη συγκεκριμένη περίπτωση να ανέλαβε τη διαιτησία η ίδια η Ρώμη. Παρόλα αυτά τίποτα δεν μπορεί να διατυπωθεί με ασφάλεια, καθώς είναι ελλιπή τα στοιχεία που διαθέτουμε.

Γ. Ἐπιστολαὶ Λευκίου Αἰμυλίου Λευκίου

Παρατίθεται ἡ μεταγραφή τῆς ἐπιγραφῆς⁵⁸:

- [----- τοῦ Ἀ?]σάνδρου [-----]
[-----] πλέθρα εἴκοσι· Ἀντιφίλου τοῦ [- c. 6 -]-
[.]ους ἐλαιώδους πλέθρα τριάκοντα, ἀμπέλων πλέθρ[α ἐ]-
πτά· Δικαιοκράτους τοῦ Ἀσάνδρου ἐλαιώδους πλέθρ[α]
5 ἐξήκοντα, ἀμπέλων εἴκοσι καὶ τὸ ἐποίκιον καὶ τὰς οἰκία[ς]
τὰς ἐν πόλει· Φιλαιτώλου τοῦ Ὀνησάνδρου ἐλαιώδους ν
καὶ ἀμπέλων πλέθρα τριάκοντα. vacat
Λεύκιος Αἰμύλιος Λευκίου στρατηγὸς ὑπάτος Ῥωμαίων νν
Γοννέων τοῖς ταγοῖς χαίρεν· Δημόφιλος Δολιχαῖος ἐνέτυ[χέ]
10 μοι φάμενος περὶ τῶν συνκεχωρημένων ἐγγήων αὐτῶι τ[ινὰς]
ἀντιλέγεν ὡς μὴ γεγονότος τούτου μετὰ τῆς ἡμετέρα[ς]
γνώμης καὶ τῆς τῶν δέκα καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην μ[ὴ ν]
ἐπιβαίνειν ἐπ' αὐτά· ἔδει μὲν οὖν ὑμᾶς καὶ ἐπιτετιμηκ[έναι]
τοὺς κωλύοντας τὸν ἄνθρωπον κανονίζεν τὰ δεδομένα [ν]·
15 ἔτι καὶ νῦν προνοήθητε περὶ τοῦ μέρους τούτου, ἵνα παρα[λάβη]
τὰ ἐν τῶι πρότερον ἀπεσταλμένωι προστάγματι δε[δομέ]-
να· ἐὰν δὲ ὁμοίως τινὲς ἀποβιάζωνται, ἐκπέμπετε [οὔν?]
πρὸς ἡμᾶς ὅπως ἐπιγνόντες τί λέγουσιν διαλάβω[μεν]
τί ποιητέον ἐστίν. vacat
20 Λεύκιος Αἰμύλιος Λευκίου στρατηγὸς ὑπάτος Ῥωμαίων Γο[ννέ]-
ων το<ι>ς ἄρχουσι· περὶ τοῦ Δημοφίλου τοῦ [c. 3-4]Λέμου· δις ἤλ[θε]
πρὸς ὑμᾶς, ὅπως παραλάβη τὰ δεδ[ομέ]να αὐτῶι χωρία κ[αὶ τὴν]
οἰκίαν· φαίνεσθε τελέως ὄντες ἀγνώμονες μὴ πεφρο[ντι]-
κέναι διὰ τὸ ἐνποδοστατῆν ἐν τούτῳ[ι Φ]ιλινίαν τε κ[αὶ]
25 Αἰσχύλον· ἔδει μὲν οὖν καὶ μείζονι ἐπιμ[ονῆ]ι περιπεπ[οηκέ]-
[ν]αι πάντας ὑμᾶς, οὐ στοχαζομένους τοῦ καλῶς ἔχ[ε. 3-4]-

⁵⁸. Εἰς ἐπιλέγεται ἡ μεταγραφή των Α. Μπάτζιου καὶ Γ.Α. Πίκουλα (Α. Μπάτζιου – Γ.Α. Πίκουλας, «Πρόσταγμα καὶ Ἐπιστολὴ Λευκίου Αἰμυλίου Λευκίου (Παύλου Μακεδονικοῦ), ΗΟΡΟΣ 26–31(2014–2019), ὑπὸ ἐκδοσῆ). Ἡ μεταγραφή του Bouchon (R. Bouchon, *Démophilos de Dolichè, Paul-Émile et les conséquences de la troisième guerre de Macédoine à Gonnoi*, *Topoi* 19(2014), 483–513) εἶναι προβληματικὴ καὶ περιλαμβάνει ἀρκετὰ λάθη.

[καί? ἄ]λλοις μοχθηροῖ[ς] συνεπακολουθοῦντας, πλὴν γεγρ[αφέ]-
 [ναί? τῶ]ι τε στρα[τηγ]ῶι τῶν Περραιβῶν καὶ τοῖς συνέδ[ροις]
 [ὅπως Δημόφιλος c. 3–4 Λέμου πα]ραλάβη τὰ δεδομένα χ[ωρία.]
 30 [-----]Α[------]

Η επιγραφή αυτή βρέθηκε το 2007 στην ακρόπολη της Δολίχης, στην ευρύτερη περιοχή της Περραιβίας. Από την επιγραφή λείπει το επάνω και το κάτω κομμάτι, ενώ ελαφρώς φθαρμένο είναι και το δεξιό κομμάτι. Η επιγραφή αυτή διακρίνεται σε τρία μέρη. Στους στίχους 1–7 υπάρχει ένα παλαιότερο πρόσταγμα, το οποίο σώζεται αποσπασματικό λόγω του ότι είναι σπασμένο το επάνω κομμάτι, ενώ στους στίχους 8–30 υπάρχουν δύο *epistulae* του Λευκίου Αιμυλίου Λευκίου (*Lucius Aemilius Lucius*), ο οποίος είναι ο γνωστός Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος (η πρώτη *epistula* στους στίχους 8–19 και η δεύτερη στους στίχους 20–30). Στη συγκεκριμένη μελέτη θα μας απασχολήσουν μόνον οι δύο σωζόμενες *epistulae*.

Αρχικά, σχετικά με το περιεχόμενο των στίχων 8–19 της επιγραφής, πρόκειται, όπως προαναφέρθηκε, για την πρώτη *epistula* της επιγραφής, η οποία απεστάλη από το Λεύκιο Αιμύλιο Λεύκιο, ο οποίος ήταν στρατηγός ὕπατος των Ρωμαίων, προς τους ταγοὺς της πόλης των Γόννων, στην περιοχή της Περραιβίας. Η δομή του κειμένου είναι τυπική μιας *epistula*, με την εξαίρεση ότι δεν υπάρχει η *formula valetudinis*. Υπάρχει ο χαιρετισμός (στίχ. 8–9)⁵⁹, τα αίτια και οι αφορμές για την αποστολή της *epistula* (στίχ. 9–14), καθώς και η κατακλείδα (στίχ. 15–19).

Όσον αφορά στο κυρίως μέρος της *epistula*, αναφέρονται οι αιτίες αποστολής της *epistula*. Πρωταγωνιστικό ρόλο στην *epistula* αυτή φαίνεται να διαδραματίζει κάποιος Δημόφιλος Δολιχαῖος, ο οποίος, λόγω της καθοριστικής συμβολής του στην έκβαση του Γ΄ Μακεδονικού Πολέμου (171–168 π.Χ.)⁶⁰, έλαβε ως ανταμοιβή από τους Ρωμαίους τις ιδιοκτησίες που δημεύθηκαν από τους κατοίκους των Γόννων που είχαν ταχθεί με το μέρος του βασιλέως της Μακεδονίας Περσέα. Παρά την παραχώρηση όμως αυτή, η πόλη των Γόννων δεν παρέδωσε στο Δημόφιλον τις ιδιοκτησίες αυτές, ισχυριζόμενη ότι αυτό δε θα γινόταν με τη σύμφωνη γνώμη των Ρωμαίων, και ειδικότερα των δέκα απεσταλμένων που είχαν έρθει μαζί με τον Φλαμίνιο στη Θεσσαλία μετά τη λήξη του Γ΄ Μακεδονικού Πολέμου⁶¹. Αυτό,

⁵⁹. Ο χαιρετισμός είναι όμοιος με αυτόν στην *epistula* του Φλαμίνιου στους Χυρπειάς (IG IX 2, 338).

⁶⁰. Α. Μπάτζιου – Γ.Α. Πίκουλας, *όπ. π.*, υπό έκδοση.

⁶¹. Α. Μπάτζιου – Γ.Α. Πίκουλας, *όπ. π.*, υπό έκδοση.

επομένως, αποτελεί την αιτία για την οποία ο Λεύκιος Αιμύλιος Λεύκιος απέστειλε την *epistula*.

Μάλιστα, στον επίλογο, καλεί τους *ταγούς* να προνοήσουν και να παραδώσουν στο *Δημόφιλον* αυτές τις ιδιοκτησίες, ειδάλλως θα πρέπει να στείλουν στους Ρωμαίους μήνυμα με κάποιον αγγελιαφόρο, προκειμένου να δουν οι Ρωμαίοι πώς θα αντιμετωπίσουν αυτούς που τυχόν θα έφερναν αντιρρήσεις πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα⁶². Βλέπουμε έτσι ότι οι Ρωμαίοι, λόγω της μεγάλης επιρροής που ασκούσαν στην περιοχή της Θεσσαλίας, μπορούσαν να ελέγχουν όλα τα τοπικά ζητήματα στην περιοχή.

Στη συνέχεια, όσον αφορά στο περιεχόμενο των στίχων 20–30 της επιγραφής, πρόκειται, όπως ήδη έχει αναφερθεί, για τη δεύτερη *epistula*, η οποία απεστάλη επίσης από το Λεύκιο Αιμύλιο Λεύκιο, τον *στρατηγόν ὕπατον* των Ρωμαίων, αλλά αυτή τη φορά προς τους *ἄρχοντας* της πόλης των *Γόννων*. Η δομή της συγκεκριμένης *epistula* είναι εν μέρει τυπική των *epistulae*. Αναφέρονται το όνομα του αποστολέα και οι παραλήπτες (στίχ. 20–21), αλλά παραλείπεται ο χαιρετισμός. Στη συνέχεια, αναφέρονται τα αίτια και οι αφορμές για τα οποία ο Λεύκιος Αιμύλιος Λεύκιος απέστειλε την *epistula* (στίχ. 21–30), ενώ τέλος, όπως φαίνεται, δε σώζεται η κατακλείδα, παρόλο που προφανώς πρέπει να υπήρχε παρακάτω.

Ο Λεύκιος Αιμύλιος Λεύκιος απέστειλε, όπως φαίνεται, μέσα σύντομο χρονικό διάστημα —μερικών εβδομάδων ή λίγων μηνών— μία δεύτερη *epistula* προς την πόλη των *Γόννων*, αλλά αυτή τη φορά προς τους *ἄρχοντας* και όχι προς τους *ταγούς*, όπως στην προηγούμενη. Αυτό αιτιολογείται καθώς, εφόσον το ζήτημα αναφορικά με το *Δημόφιλον Δολιχαῖον*⁶³ δε διευθετήθηκε με την πρώτη *epistula*, αυτή τη φορά πιστεύει πως οι *ἄρχοντες*, όντας ανώτεροι των *ταγῶν*, θα μπορούσαν να επιληφθούν του ζητήματος. Ενώ στην πρώτη *epistula* χαιρετίζει τους *ταγούς*, σε αυτήν παραλείπει τον χαιρετισμό, όπως προαναφέρθηκε, και αυτό λόγω αγανάκτησης ή ακόμα και οργής⁶⁴.

Ο Λεύκιος Αιμύλιος Λεύκιος απευθύνεται επικριτικά προς τους *ἄρχοντας* των *Γόννων*, χαρακτηρίζοντάς τους *ἀγνώμονες*, καθώς δεν προνόησαν να τιμωρήσουν προφανώς το *Φιλινίαν* και τον *Αἰσχύλον*, δύο άτομα που αναφέρονται και πρόκειται

⁶². Α. Μπάτζιου – Γ.Α. Πίκουλας, *όπ. π.*, υπό έκδοση.

⁶³. Σε αυτήν τη δεύτερη επιστολή ο *Δημόφιλος* αναφέρεται όχι με το εθνικό, αλλά με το πατρώνυμο (στίχ. 21).

⁶⁴. Α. Μπάτζιου – Γ.Α. Πίκουλας, *HOPOΣ 26–31*(2014–2019), υπό έκδοση.

για δύο από τους ιδιοκτήτες (ή τους καταπατητές) των ιδιοκτησιών που δημεύθηκαν και έπρεπε να είχαν παραδοθεί στο *Δημόφιλον*. Οι μετοχές *οὐ στοχαζομένους* και *συνεπακολουθοῦντας* που χρησιμοποιεί ο Λεύκιος Αιμύλιος Λεύκιος αναφέρονται ακριβώς στα κακώς πεπραγμένα των *ἀρχόντων*, καταλογίζοντάς τους ότι ακολουθούν τους *μοχθηρούς*, αναφερόμενος πιθανότατα σε αυτούς που στον Γ΄ Μακεδονικό Πόλεμο τάχθηκαν με το μέρος των Μακεδόνων.

Επίσης, καθώς είχε καταλάβει ο Λεύκιος Αιμύλιος Λεύκιος ότι ούτε οι *ἄρχοντες* θα επιλαμβάνονταν του ζητήματος αυτού, στο τέλος της *epistula* καλεί τους *ἄρχοντας* να παραπέμψουν το θέμα στον *στρατηγὸν* και τους *συνέδρους* των *Περραιβῶν*, ουσιαστικά δηλαδή στο ίδιο το *κοινὸν τῶν Περραιβῶν*. Μόνο με αυτόν τον τρόπο, επομένως, πιστεύει ότι η πόλη των *Γόννων* θα παραχωρήσει στο *Δημόφιλον* τις ιδιοκτησίες που πρέπει.

Τέλος, όσον αφορά στην χρονολόγηση των δύο *epistulae*, αυτές, όπως συνάγεται από τα γεγονότα που αναφέρονται, χρονολογούνται το έτος 167 π.Χ., δηλαδή ένα έτος μετά τη λήξη του Γ΄ Μακεδονικού Πολέμου και την ήττα του βασιλέως της Μακεδονίας Περσέα, οπότε και έγινε η δήμευση των ιδιοκτησιών κάποιων *Γοννέων* —αυτῶν που τάχθηκαν με το μέρος των Μακεδόνων— και έπειτα η παραχώρησή τους προς το *Δημόφιλον*, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

IV. SENATUS CONSULTA ΚΑΙ EPISTULAE ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

A. Αθήναι

Υπάρχουν αρκετές επιγραφές που έχουν βρεθεί και σχετίζονται με τη ρωμαϊκή διοίκηση στην Αθήνα και στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής. Πρόκειται για *senatus consulta* και *epistulae*, αντίστοιχα με αυτά που μελετήθηκαν παραπάνω για την περιοχή της Θεσσαλίας. Τις περισσότερες από αυτές τις επιγραφές τις εντοπίζουμε στο βιβλίο του Sherk. Καθότι η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται κυρίως στην εις βάθος ανάλυση των *senatus consulta* και των *epistulae* της Θεσσαλίας, εδώ επιλέγεται για την Αθήνα ένα *senatus consultum*, που αναφέρεται στην πόλη των Αθηνών, προκειμένου να γίνει μία σύγκριση ανάμεσα στον τρόπο διοίκησης των Ρωμαίων προς τους Θεσσαλούς και προς τους Αθηναίους. Αυτό είναι το *senatus consultum de Collegiis Artificum Bacchiorum*.

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής⁶⁵:

- [Ἐπὶ Διον]υσίο[υ ἄρχοντος, ἐπὶ τῆς ...ίδος πρώτης πρυτανείας, ἦι Λάμιος
Τιμούχου Ῥαμνούσιος ἐγραμμάτευεν,]
[Ἐκατομβ]αιῶνο[ς ----- τῆς πρυτανείας. Δόγμα συγκλήτου.
Λεύκιος Καλπόρνιος]
[Λευκί]ου υἱὸς Πίσ[ων Καισωνῖνος ὕπατος τῆι συγκλήτῳ
συνεβουλεύσατο πρὸ ἡμερῶν ...]
[εἰ]δῶ[ν Ἰ]ουνίων ἐγ κ[ομετίῳ. Γραφομένῳ παρήσαν Μάρκος Αἰμίλιος
Μάρκου υἱὸς]
5 [Σ]κα[ῦ]ρος Καμιλία, Σέ[ρουιος ----- Σερο]υίο[υ υἱ]ὸς [- -----]
Λευκίου υἱὸς Κορνη[λία, ----- Ποπ]λίου υἱὸς Π[απ]ιρία. [Περὶ
ῶν οἱ πρεσβευταὶ]
Ἀθηναῖοι Θεμιστοκ[λῆς ----- υἱὸς, Δημ]οχάρης Δη[μοχάρου] υἱὸς,
Ἄ[----- υἱὸς,]
[Θ]εοφιλίσκος Ὀλυμπίχο[υ υἱὸς, ἄνδρες καλοὶ κάγα]θοὶ φίλ[ο]ι πα[ρά]
δήμου [καλοῦ κάγαθοῦ φίλου]

⁶⁵. Επιλέγεται η συμπλήρωση από το βιβλίο του Sherk, καθώς είναι η πληρέστερη (Sherk αρ. 15). Η συμπλήρωση στο FdD III, 2:70 είναι ελλιπής.

- [σ]υμμάχου τε ἡμετέρο[υ, λόγους ἐποίησαντο, χά]ριτα φιλίαν συ[μμ]αχίαν
 [τε ἀνενεώσαντο καὶ ἐκάλεσαν]
- 10 τὴν σύνκλητον ὑπὲρ τ[ῶν παρ' ἑαυτοῖς τεχνιτῶν τῶν] παρὰ τὰ
 δεδο[γμ]ένα [τῆι συγκλήτῳ ἡδικημένων, ὅπως]
 ταῦτα κύρια διαμένη κα[ὶ οἱ τεχνῖται οἱ συντελοῦντες εἰς Ἴσθμὸν καὶ Νεμέαν
 ζημίαν ἀποτείσωσιν]
 κατὰ τὰ τῆς συγκλήτου [δόγματα -----
 -----]
 ἀπὸ συνκλήτου γνώμης ὅπ[ως -----]ναι [-----
 -----]
 ἐὰν δέ τις μὴ πειθαρχῇ τοῖ[ς δεδομένοις μηδὲ ἐ]μμέν[ηι ταῖς συνθήκαις
 ὑπόδικος ἔστω κατὰ τὴν δια(?)-]
- 15 [β]ούλευσιν, ὅπως ἦτις ἂν εἰσ[άγη τῶν συνόδων δίκη]ν αἰὶ
 δια[φυλάττουσα τὰς συνθήκας ἀναγκάζη τοὺς]
 [ἀ]πειθοῦντας ἐμμένειν τοῖ[ς δεδομένοις τῆι σ]υγκλήτῳ [----- οἱ δὲ
 φάσκοντες πρὸς τοὺς]
 [τε Ἀμφικτίονας κ]αὶ τὴν σύγκλη[η]τον συμφώνους ἡμᾶς γενέ[σθαι, [δοκεῖν,
 ἀλλὰ τὰς συνθήκας τ]εθεῖσθαι
 [ἐναντί]ως αἷς ἐ[λά]βοσαν ἐντολαῖς τ[ι]νες τῶν ἐκ Πελοπον<ν>ήσου
 τε[χνιτῶν, καὶ διὰ ταῦτα εἶναι ἀκύ]ρους, οὔτε
 [ταῖς] συνθήκαι[ς] ἐμ<μ>ένουσιν, τῆς τε [ἐ]ργασίας ὑπαρχ[ού]σης [ἡμῖν
 ἀποκ]ωλύ[ου]σ[ιν ἡμᾶς ἀδίκως], τὰ τε χρή-
- 20 [μα]τα ἡμῶν τὰ ὄ[ντ]α κοινὰ ἐξειδιάσ[ζον]ται, συνε[λ]θόντες τε εἰς
 [Σικυῶνα] σύνοδον ἐποι[ήσαντο] παρὰ τὸ δό-
 [γμα τῆς συγκλήτ]ου τὸ ἐπὶ Ποπ[λίου Κορ]νηλί[ου, ἐ]ν ᾧ ἔδοξεν ἡμᾶ[ς]
 συμ]πορεύεσθαι ἐν Θήβ[αις καὶ Ἄρ]γῃ, κα[ὶ]
 ἀρχεῖα κατέστ[η]σαν, καὶ τῶ[ν κο]ινῶν χρημάτων τὰς προσό[δους]
 κ]ατεχρήσαντο [εἰς τὰς ἰδίας δαπάνας]
 παρὰ τοὺς [κοινούς νόμους τῶν τεχνι]τῶν, πρεσβευόντων ἡμῶν εἰς
 Ἑ[ρώμην κ]αὶ καλοῦν[των τὴν σύγκλητον] τὸ δὲ
 [μέγιστον, οὐδὲ ταύτη ὑπήκουσαν, ἀ]λλὰ καὶ δόγμα ἡμῶν λαβόντω[ν ἐν
 ᾧ -----] καὶ [-----]
- 25 [-----] τοὺς ἀντιλέγοντας ἡμῖν, οὐδ[ὲν ἔλασσον] τῆς τε ἐργασίας
 ἡμᾶς ἀ-
 [ποκωλύουσι, τὰ τε χρήματα ἡμῶν ἐξι]διάζονται, σύνοδόν [τε] ἐν
 Σ[ικυῶνι συν]άγουσι παρὰ τὸ δόγμα τῆς συν-
 [κλήτου τὸ ἐπὶ Κορνηλίου καὶ παρὰ το]ῦς χρησμοῦ[ς] τοῦ [Ἀπόλλωνος.

- Ἀξιοῦμεν οὖν τὴν σύγκλητον ἵνα πα? [- -]
 [- - - - -]ς ἑκατέρω [- - - - -] ἡμῶν ἐκτὸς τῶν
 τριῶν μερῶν
 [- - - - - κα]ἰ περὶ ὧν οἱ π[ρεσβευταὶ ἀπὸ τ]ῶν περὶ τὸν
 Διόνυσον τεχνιτῶν ἐξ-
- 30 [αποσταλέντες τῶν συντελούντων] ἐς Ἴσθμὸν [καὶ Νεμέαν], Σωσικλείδας
 Φιλοκράτου, Δαμόξενος
 [- - - - - Πο]λυκράτης [- - - - - Φί]λιππος Ἡρώδου,
 ἐνεφάνισαν τῇ συγκλήτῳ·
 [τῶν τεχνιτῶν τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὄντων π]οιησαμέν[ων κατη]γορίαν
 κατῆς συνόδου ἐπὶ τοῦ στρα<τη>γοῦ ἐμ Μακε-
 δονία Κορνηλίου Σισέννα, γραμμά[των ἀποδο]θέντων τῇ συνόδῳ ὑπ'
 αὐτῶν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ ὅπως
 [πρ]εσβευτὰς ἀπο[στ]εῖλωμεν ἐν [ῆ]μέραις [..] καὶ ἀπ[οστει]λάν[τ]ων ἡμῶν
 πρεσβε[υτὰς π]ερ[ι] ὧν ὁ στρα-
- 35 τηγὸς ἐκέλευσεν τοὺς ἀπολογιουμένους αὐτῷ, Διονύσιον, Ἀνδρόνικον,
 Φιλοκράτην, Δράκοντα,
 τοῦσδε περὶ ὧν μὲν ε<ἴ>χον τὰς ἐντολὰς μὴ ἐπιτελέσαι,
 καταφρονήσαντ<α>ς δὲ τοῦ τε τῆς συγκλήτου
 δόγματος καὶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῆς συνόδου ἐλθόντας εἰς Πέλλαν
 συνθήκας ποιήσασθαι πρὸς τοὺς
 ἐν Ἀθήναις φ[άσκ]οντας εἶναι τεχνίτας ἐπιτίμιον ἐπιγράψαντ<α>ς κατὰ
 τῆς συνόδου τάλαντα δέκα·
 ἐφ' οἷς καὶ [δο]θέντων αὐτοῖς ἐγκλημάτων κατὰ τοὺς τῆς συνόδου νόμους
 παρόντες ἐν Θήβαις κα-
- 40 τάδικοι ἐγένοντο καὶ διὰ ταῦτα προσλαβόμενοι τινὰς τῶν ἐν Θήβαις καὶ
 Βοιωτῆται τεχνιτῶν τά τε
 γράμματα τὰ κοινὰ ἀπῆλθον ἔχοντες μετὰ βίας καὶ ἀποστάται γενόμενοι
 καθ' ἰδίαν σύνοδον ἐ-
 ποιοῦντο μετ' ἀλλήλων ὑπεναντία πράτ<τ>οντες τῇ συνόδῳ καὶ τοῖς
 κοινοῖς νόμοις, τὴν τε δικ[αι]-
 οδοσίαν διέκοψαν τῶν τεχνιτῶν, τινὰς ἱερωσύνας ε<ἴ>χον ἐπενεγύων,
 τά τε χρήματα καὶ τ[ὰ]
 ἀναθήματα ἀπῆλθον ἔχοντες καὶ τοὺς ἰ<ε>ροὺς στεφάνους, ἃ καὶ οὐκ
 ἀποδέδωκαν οὐδὲ ἕως τοῦ
- 45 νῦν, τὰς θυσίας καὶ σπονδὰς ἐκώλυον ποιεῖν καθὼς εἰθισμένον ἦν τῇ
 συνόδῳ τῷ τε Διον[ύ]-

- σῶσι καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς καὶ τοῖς κοινοῖς εὐεργέταις Ῥωμαίοις. Ἀξιοῦμεν
οὖν τὴν σύγκλη-
τον, γεγонеῖαν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις παρα<ιτί>αν τῶν μεγίστων
ἀγαθῶν τῆι συνόδῳ[ι],
συντηρῆσαι τὰ ἐκ παλαιῶν χρόνων δεδομένα τίμια καὶ φιλόφροντα καὶ
φροντίσαι ὅπως ἀ-
ποδοθῆ τὰ χρήματα καὶ τὰ ἀναθήματα καὶ οἱ στέφανοι τῆ συνόδῳ τῆ
κοινῇ τῆ συντελούσῃ<εις>
- 50 Ἴσθμὸν καὶ Νεμέαν, ἃ ἔχουσιν οἱ ἐν Θήβαις τεχνῖται καὶ τινες τῶν ἐγ
Βοιωτίας ἀποσστά[ται]
γεγενημένοι, τὰς τε συνθήκας ἃς ἐποιήσαντο ἵνα ἄκυροι γένωνται, ἐπεὶ
ἐποι<ή>σαντο α[ὕτ]-
[ἃς οἱ πρεσβε]υταὶ παρὰ τὰς δοθείσας αὐτοῖς ἐντολάς καὶ γέγοναν ὑπὲρ
τούτων κατάδικοι [κατὰ τοὺς]
τ[ῆς συνόδ]ου νόμους, ὅπως τε οἱ νόμοι τῶν ἐξ Ἴσθμοῦ καὶ Νεμέας
τεχνιτῶν κύριοι ᾧσιν. περὶ τού[των]
τῶν [πρα]γμάτων οὕτως ἔδοξεν· Ἀθηναίοις πρεσβευταῖς φιλοφρόνως
ἀποκριθῆναι, ἄνδρας καλοὺς κα[ὶ]
- 55 ἀγαθοὺς καὶ φίλους παρὰ δήμου καλοῦ κάγαθοῦ καὶ φίλου συμμάχου τε
ἡμετέρου προσαγορεῦσαι, χάρι[τα]
φιλίαν συμμαχίαν τε ἀνανεώσασθαι. περὶ δὲ ὧν πραγμάτων λόγους
ἐποιήσαντο, τί ἠρώτησαν ἢ <ἐ>ψηφίσ[αν]-
το ἐν ἑαυτοῖς οἱ τεχνῖται οἱ ἐξ Ἴσθμοῦ καὶ Νεμέας ᾧ ἔλασσον ἅμα μετ'
αὐτῶν οἱ τεχνῖται οἱ ἐν τῇ Ἀττικ[ῇ]
ὄντες ἐργασίαν ποιῶσιν, τοῦτο ὅπως ἄρῳσιν. ὁ δὲ σύμφωνον γεγονός
ἐστὶν τοῖς τεχνίταις τοῖς ἐν
τῇ Ἀττικῇ οὔσιν καὶ τοῖς τεχνίταις τοῖς ἐξ Ἴσθμοῦ καὶ Νεμέας ἐπὶ Γναίου
Κορνηλίου Σισέννα στρατηγο[ῦ]
- 60 ἢ ἀνθυπάτου ἐκεῖ ὄντος, σύμφωνον ἐστάναι ἔδοξεν. ὅπου τὸ πρότερον
ἐξυγκλήτου δόγματος τὰς
συνόδους αὐτῶν ποιεῖν ἠώθασιν, ἐκεῖ αἱ σύνοδοι μετὰ ταῦτα ὅπως
γίνωνται ἔδοξεν. περὶ δὲ
χρημάτων δημοσίων ἢ κοινῶν περὶ ὧν λόγους ἐποιήσαντο, ὅπως πρὸς
Μάρκον Λεῖβιον ὑπάτον προ[σ]-
ελθῶσιν, οὗτός τε ἐπιγνώι ἐπικρίνη οὕτως καθὼς <ἂν> αὐτῷ ἐκ τῶν
δημοσίων πραγμάτων πίστεως
τε ἰδία<ς> φαίνεται ἔδοξεν. ὅπως τε Λεύκιος Καλπόρνιος ὑπάτος

Αθηναίοις ξένια κατὰ τὸ διάταγμα

65 τὸν ταμίαν ἀποστεῖλαι κελεύση οὕτως καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων
πραγμάτων πίσστεῶς
τε ἰδία<ς> φαίνεται ἔδοξεν. vacat

Ἡ επιγραφή αὐτή αποτελείται ἀπὸ τέσσερις λίθους πάνω στους οποίους εἶναι γραμμένο το κείμενο (πρῶτος λίθος: στίχ. 1–16, δεύτερος λίθος: στίχ. 17–33, τρίτος λίθος: στίχ. 34–51 και τέταρτος λίθος: στίχ. 52–66) και πρόκειται, ὡπως προαναφέρθηκε για *senatus consultum* που βρέθηκε στον αθηναϊκό *θησαυρὸν των Δελφῶν* το 1898⁶⁶. Οἱ δύο πρῶτοι λίθοι της επιγραφῆς εἶναι σε μεγάλο βαθμὸ φθαρμένοι, ὁμως ἡ συμπλήρωση που γίνεται ἀπὸ τον Sherk εἶναι ἀσφαλῆς και μας βοηθάει στη μελέτη μας. Οἱ δύο τελευταῖοι λίθοι σώζονται σχεδόν ἀκέραιοι με μόνο λίγες συμπληρώσεις που ἔχουν γίνει.

Ὅσον ἀφορᾷ στο περιεχόμενό του, αὐτὸ το *senatus consultum* ρύθμισε οριστικά το 112 π.Χ. τη μακροχρόνια διαμάχη που υπήρχε μεταξύ των Αθηναίων και των Ἰσθμίων *τεχνιτῶν*. Για πολλά χρόνια τα δύο αὐτά *collegia*⁶⁷, των Αθηναίων και των Ἰσθμίων, εἶχαν ἐμπλακεῖ σε τόσες διαμάχες, με ἀποτέλεσμα να χρειαστεῖ να ἐπέμβει ἡ Ρώμη σε τέσσερις περιπτώσεις. Τελικά, το συγκεκριμένο *senatus consultum* ἐκδόθηκε ὑπὲρ των Αθηναίων και ἀποφάσισαν οἱ Αθηναῖοι να το ἀναρτήσουν στο *θησαυρὸν* τους στους *Δελφοὺς* για να μποροῦν ὅλοι να το δουν⁶⁸.

Ἡ διάρθρωση ὅλου του κειμένου εἶναι τυπική ἐνός *senatus consultum*. Στην ἀρχὴ ὑπάρχει ἡ κεφαλίδα (στίχ. 1–6), ἔπειτα ὑπάρχει τὸ θέμα, τὸ οποίο περιλαμβάνει τα παράπονα των Αθηναίων *τεχνιτῶν* (στίχ. 6–29) και τα παράπονα ἀντίστοιχα των Ἰσθμίων *τεχνιτῶν* (στίχ. 29–53) και τέλος, ὑπάρχει τὸ κυρίως ψήφισμα και τὸ σημεῖο της ἐπίσημης ἐγκρισῆς του (στίχ. 53–66)⁶⁹. Ὅπως φαίνεται μέσα ἀπὸ την επιγραφή, κάθε πλευρὰ ἀπέστειλε δικούς της *πρεσβευτὰς* πρὸς τους Ρωμαίους προκειμένου να διευθετηθεῖ τὸ ζήτημα.

Ἀν θελήσουμε να συγκρίνουμε τὸ συγκεκριμένο *senatus consultum* με ἐκείνα τα *senatus consulta* που εἶχαν σχέση με την περιοχή της Θεσσαλίας, πέρα ἀπὸ τις

⁶⁶. Sherk *op.* 15.

⁶⁷. M. Boatwright – D. Gargola – N. Lenski – R. Talbert, *The Romans: From Village to Empire*, New York 2012, Oxford University Press, 434.

⁶⁸. Sherk *op.* 15.

⁶⁹. Dittenberger *op.* 705.

ομοιότητες ως προς το περιεχόμενο και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, εντοπίζουμε και κάποιες διαφορές. Πρώτον, όσον αφορά στις ομοιότητες, και στις δύο περιοχές προφανώς αναγράφονται τα ονόματα των τοπικών *ἀρχόντων* στη θητεία των οποίων εκδόθηκαν τα *senatus consulta*, και αν σε κάποια *senatus consulta* της Θεσσαλίας δεν υπάρχουν τα ονόματα των *ἀρχόντων*, αυτό οφείλεται στην εκτεταμένη φθορά των επιγραφών.

Ένα άλλο σημείο, όπου εντοπίζονται ομοιότητες, είναι η χαρακτηριστική αναφορά, εκ μέρους των Ρωμαίων, στην ανανέωση της *χάριτος*, της *φιλίας* και της *συμμαχίας*⁷⁰. Και στο συγκεκριμένο *senatus consultum* οι Ρωμαίοι αναφέρουν την ανανέωση της *χάριτος*, της *φιλίας* και της *συμμαχίας* με τους Αθηναίους (στίχ. 9), αλλά όχι και με τους Ισθμίους, κάτι που προϋποθέτει και για το ποια θα είναι η τελική *sententia* της *συγκλήτου*. Επίσης, αναφορικά με αυτό, τονίζεται και εδώ ότι ο *δήμος* των Αθηναίων είναι *καλὸς κάγαθός* και *φίλος* προς τους Ρωμαίους, όπως είδαμε να συμβαίνει αντίστοιχα και στο *senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus*.

Τέλος, όσον αφορά στις διαφορές που υπάρχουν, αυτές αφορούν κυρίως ζητήματα αναγραφής των ημερομηνιών. Στα *senatus consulta* της Θεσσαλίας δεν αναγράφεται συγκεκριμένη ημερομηνία έκδοσης, ενώ όσον αφορά στην Αθήνα, ακολουθείται ο τρόπος αναγραφής της ημερομηνίας που ακολουθείται και στα *ψηφίσματα* της *ἐκκλησίας τοῦ δήμου* (*ἀρχων, πρυτανεύουσα φυλή, γραμματεὺς, μὴν*).

⁷⁰ Όπως παραπάνω στη μελέτη, στο *senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus*.

B. Βοιωτία

Στην περιοχή και για την περιοχή της Βοιωτίας έχει βρεθεί μόνον ένα *senatus consultum*, ενώ δεν έχει βρεθεί καμία *epistula*. Το μοναδικό αυτό είναι ένα *senatus consultum de Thisbensibus*, το οποίο αφορά την πόλη της Θίσβης στη Βοιωτία, η οποία βρίσκεται ΝΔ της πόλης των Θηβῶν.

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής⁷¹:

- Κόιντος Μαίνιος Τίτου υἱὸς στρατηγὸς τῆι συνκλή-
τῳ συνεβουλεύσατο ἐν κομητίῳ πρὸ ἡμερ-
[ῶ]ν ἑπτὰ εἰδυῶν Ὀκτωμβρίων. γραφομένῳ
παρῆσαν Μάνιος Ἀκίλιος Μανίου υἱὸς Ὀλτε[ι]-
5 [νία], Τίτος Νομίσιος Τίτου υἱός. περὶ ὧν Θισ-
[βε]ῖς λόγους ἐποιήσαντο περὶ τῶν καθ' αὐ-
[τ]οὺς πραγμάτων, οἵτινες ἐν τῆι φιλίᾳ τῆι
ἡμετέρῃ ἐνέμειναν, ὅπως αὐτοῖς δοθῶσιν,
[ο]ῖς τὰ καθ' αὐτοὺς πράγματα ἐξηγήσονται· περὶ τού-
10 του τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν· ὅπως Κόιντος
Μαίνιος στρατηγὸς τῶν ἐκ τῆς συνκλήτου vacat
[π]έντε ἀποτάξι, οἱ ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πρα-
[γμ]άτων καὶ τῆς ἰδίας πίστεως φαίνωνται· ἔδοξε.
προτέροι εἰδυῶν Ὀκτωμβρίων· γραφομένῳ παρῆ-
15 σαν Πόπλιος Μούκιος Κοίντου υἱός, Μάαρκος Κλαύ-
διος Μάαρκου υἱός, Μάνιος Σέργιος Μανίου υἱός·
ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο περὶ χώρας
[κ]αὶ περὶ λιμένων καὶ προσόδων καὶ περὶ ὀρέων· ἃ αὐτῶν ἐγε-
[γ]όνεισαν, ταῦτα ἡμῶν μ[ε]ν ἕνεκεν ἔχειν ἐξεῖναι ἔδο-
20 ξεν. περὶ ἀρχῶν καὶ περὶ ἱερῶν καὶ προσόδων ὅπως αὐτοὶ
[κ]υριεύωσι, περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὕτως ἔδοξεν·
οἵτινες εἰς τὴν φιλίαν τὴν ἡμετέραν <παρεγέροντο> πρὸ τοῦ ἧ Γάιος
Λοκρέ-
τιος τὸ στρατόπεδον πρὸς τὴν πόλιν Θίσβας προσήγα-
γεν, ὅπως οὗτοι ἔτη δέκα τ[ᾶ] ἔγγιστα κυριεύωσιν. ἔδοξ[εν].
25 περὶ χώρας, οἰκιῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς· οὐ ποτέ

⁷¹. Επιλέγεται η μεταγραφή από το βιβλίο του Sherk (Sherk ap. 2).

τι αὐτῶν γέγονεν, ὅπως [τὰ] ἑαυτῶν αὐτοῖς ἔχειν ἐξῆι
 ἔδοξεν. ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο, ὅπω[ς]
 οἱ αὐτόμολοι οἱ ἴδιοι ἐκεῖ φυγάδες ὄντες, τὴν ἄκραν αὐτοῖς ὅπως
 τειχίσαι ἐξῆι καὶ ἐκεῖ κατοικῶσιν οὗτοι, καθότι ἐνεφάνισαν, οὐ-
 30 τως ἔδοξεν· ὅπως ἐκεῖ κατοικῶσιν καὶ τοῦτο τειχίσωσιν· ἔδο-
 ξεν. τὴν πόλιν τειχίσαι οὐκ ἔδοξεν. ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ
 λόγους ἐποιήσαντο, χρυσίον, ὃ συνήνεγκαν εἰς στέφανον, ὅ-
 πως εἰς τὸ Καπετώλιον στέφανον κατασκευάσωσιν, τούτοις, καθ-
 [ότι] ἐνεφάνισαν, ὅπως αὐτοῖς ἀποδοθῆ, ὅ[πω]ς τοῦτον τὸν στέφανον εἰς
 35 [τὸ] Καπετώλιον κατασκευάσωσιν· οὕτως ἀποδοῦναι ἔδοξεν. ὡσαύ-
 [τ]ως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο, ἀνθρώπους, οἵτινες ὑπενα[ν]-
 [τί]α τοῖς δημοσίοις πράγμασι τοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς ἑαυτῶν εἰσιν,
 [ὅπ]ως οὗτοι κατέχωνται· περὶ τούτου τοῦ πράγματος, καθὼς ἂν Κοῖν-
 [τω]ι Μαινίωι στρατηγῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τῆς ἰδίας πί-
 40 [σ]τεως δοκῆ, οὕτως ποιεῖν ἔδοξεν. οἵτινες εἰς ἄλλας πόλεις ἀ-
 πήλθοσαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν παρ' ἡμῶν στρατηγὸν παρεγένοντο, ὅπως
 μὴ εἰς τάξιν καταπορεύωνται· περὶ τούτου τοῦ πράγματος πρὸς Αὔλον
 [Ὁ]στίλιον ὑπάτον γράμματα ἀποστεῖλαι ἔδοξεν, ὅπως περὶ τούτου τῆι
 δι-
 [αν]οίαι προσέχηι, καθὼς ἂν αὐτῶι ἐκ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ
 45 [τ]ῆς ἰδίας πίστεως φαίνηται· ἔδοξεν.
 ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο περ[ὶ]
 [τ]ῶν δικῶν Ξενοπιθίδος καὶ Μνασίδος, ὅπως ἐκ Χαλκίδος ἀφεθῶσι,
 καὶ Δαμοκρίτα Διονυσίου ἐκ Θηβῶν· ταύτας ἐκ τούτων τῶν πόλε-
 ων ἀφεῖναι ἔδοξεν, καὶ ὅπως εἰς Θίσβας μὴ κατέλθωσιν. ἔδοξεν.
 50 [ὡ]σαύτως περὶ οὗ ταύτας τὰς γυναῖκας ὑδρίας σὺν ἀργυρίῳ[ι]
 [εἰ]ς τὸν στρατηγὸν ἐνεκεῖν εἴπασαν· περὶ τούτου τοῦ πράγ[μα]-
 [το]ς ὕστερον ἔναντι Γαῖου Λοκρετίου βουλευσασθαι ἔδοξεν.
 ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ Θισβεῖς ἐνεφάνισαν περὶ σίτου καὶ ἐλ[αί]-
 ου ἑαυτοῖς κοινωνίαν πρὸς Γναῖον Πανδοσίον γεγονέναι· περὶ τού-
 55 [τ]ου τοῦ πράγματος, κὰν κριτὰς λαβεῖν βούλωνται, τούτοις κριτὰς
 δο[ῦ]-
 ναι ἔδοξεν. ὡσαύτως περὶ ὧν οἱ αὐτοὶ λόγους ἐποιήσαντο περὶ τοῦ
 γράμματα δοῦναι Θισβεῦσιν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Φωκίδα· περὶ τούτου
 τοῦ πράγματος Θισβεῦσι καὶ Κορωνεῦσιν εἰς Αἰτωλίαν καὶ Φωκί-
 δα καὶ ἐάν που εἰς ἄλλας πόλεις βούλωνται, γράμματα φιλάν-
 60 θρωπα δοῦναι ἔδοξεν.

Η επιγραφή αυτή βρέθηκε στο χωριό Κακόσι της Βοιωτίας, εκεί όπου τοποθετείτο η αρχαία *Θίσβη*. Σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση με ελάχιστες συμπληρώσεις. Πρόκειται για δύο *senatus consulta* που απεστάλησαν από τον στρατηγόν Κόιντο Μαίνιο Τίτου (*Quintus Maenius Titi*) προς την πόλη της *Θίσβης* το 170 π.Χ. Πριν προχωρήσουμε στο περιεχόμενο και την ανάλυση αυτών των δύο *seantus consulta*, πρέπει πρώτα να εξεταστεί το ιστορικό υπόβαθρο.

Η πόλη της Ρώμης απέστειλε στην Ελλάδα απεσταλμένους με αρχηγό τον *ὑπατον* Κόιντο Μάρκιο Φίλιππο (*Quintus Marcius Philippus*), προκειμένου να κατορθώσουν να εξασφαλίσουν τη φιλική σχέση μεταξύ της ίδιας της Ρώμης και των ελληνικών πόλεων. Αυτό έγινε με αφορμή την επίσκεψη του Ευμένους Β΄ της Περγάμου στη Ρώμη, ο οποίος τότε πληροφόρησε την *σύνκλητον* για τις επεκτατικές βλέψεις του βασιλέως της Μακεδονίας Περσέα. Οι απεσταλμένοι αυτοί κατόρθωσαν να διαλύσουν το *κοινὸν τῶν Βοιωτῶν* και να φέρουν με το μέρος των Ρωμαίων αρκετές βοιωτικές πόλεις. Παρόλα αυτά, όμως, τρεις πόλεις της Βοιωτίας, η *Θίσβη*, η *Ἀλίαρτος* και η *Κορώνεια*, παρέμειναν με το μέρος των Μακεδόνων⁷².

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ τα γεγονότα, τὸ 171 π.Χ. ὁ στρατηγὸς Γάιος Λουκρήτιος Γάλλος (*Gaius Lucretius Gallus*) ἐστάλη ἀπὸ τὴ Ρώμη στὴν Ελλάδα γιὰ νὰ πάρει μέρος στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Περσέα. Ἐδράσε κυρίως στὸν εὐβοϊκὸ καὶ τὸν κορινθιακὸ κόλπο, ἐνῶ στὶς πορείες τοῦ αὐτῆς αἰχμαλώτισε τὴν *Ἀλίαρτον* πορευόμενος στὴ συνέχεια πρὸς τὴ *Θίσβην*. Τελικὰ, ἡ *Θίσβη* παραδόθηκε στα χέρια τῶν Ρωμαίων, ἐνῶ οἱ υποστηρικτὲς τῶν Μακεδόνων πωλήθηκαν ὡς δούλοι. Τὸν ἐπόμενον χρόνο, ὅπως φαίνεται, μίᾳ πρεσβείᾳ ἀπὸ τὴν πόλη τῆς *Θίσβης* ἔφτασε στὴ Ρώμη, προκειμένου νὰ ζητήσῃ τὴ διευθέτησιν ἀρκετῶν ζητημάτων πού εἶχαν προκύψει μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλης στοὺς Ρωμαίους⁷³. Ἔτσι, λοιπὸν, ἐκδόθηκαν, με πρωτοβουλία τοῦ στρατηγοῦ Κοϊντοῦ Μαϊνίου Τίτου, ἀφοῦ ζήτησε τὴ *sententia* τῆς ρωμαϊκῆς *συνκλήτου*, δύο *senatus consulta*.

Τὸ πρῶτο *senatus consultum* (στίχ. 1–13) ἐκδόθηκε στὶς 9 Ὀκτωβρίου τοῦ 170 π.Χ. (*πρὸ ἡμερῶν ἑπτὰ εἰδνῶν Ὀκτωμβρίων*)⁷⁴. Με τὸ πρῶτο αὐτὸ *senatus consultum* οὐσιαστικὰ ὁ Κόιντος Μαίνιος Τίτου ἀποφάσισε τὴν ἐπιλογή πέντε συγκλητικῶν ἀναθέτοντάς τοὺς τὸ ἔργο τῆς περαιτέρω διερεύνησιν τῶν ζητημάτων πού

⁷². Πολ. XXVII 5.

⁷³. Dittenberger ἀρ. 646.

⁷⁴. Γ. Α. Πίκουλας, *Εἰσαγωγή στὴν Αρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία καὶ Αρχαιολογία*, Αθήνα 2012², 149.

απασχολούσαν την πόλη της *Θίσβης*. Με αφορμή, επομένως, αυτήν την απόφαση, εκδόθηκε πέντε μέρες αργότερα, στις 14 Οκτωβρίου (*προτέραι εἰδυνῶν Ὀκτωμβρίων*), το δεύτερο *senatus consultum* (στίχ. 14–60), με το οποίο στην ουσία διευθετήθηκαν όλα αυτά τα ζητήματα.

Με το δεύτερο αυτό *senatus consultum* επήλθε μια σειρά από αλλαγές όσον αφορά τη διοίκηση της πόλης, η οποία ουσιαστικά κατέστη *cliens* (πελάτης) της Ρώμης. Πρόκειται για αποφάσεις, οι οποίες σχετίζονται με τα εδάφη στα οποία έχει δικαιοδοσία η πόλη της *Θίσβης* (στίχ. 17–20), με το ποιοι πρέπει να είναι οι *ἄρχοντες* που θα διοικούν την πόλη (στίχ. 20–24), με το αν πρέπει να οχυρωθεί η πόλη (στίχ. 27–31). Έπειτα, ακολουθούν κάποιες άλλες αποφάσεις μικρότερης σημασίας, ενώ στο τέλος επιτρέπεται στους κατοίκους της *Θίσβης* και της *Κορωνείας* να ταξιδεύουν όποτε επιθυμούν προς την *Αἰτωλίαν*, τη *Φωκίδα* και προς άλλα μέρη (στ. 56–60)⁷⁵.

Η δομή του κειμένου είναι τυπική των *senatus consulta*. Όσον αφορά στο πρώτο, υπάρχει η κεφαλίδα (στίχ. 1–5), το θέμα (στίχ. 5–9) και το κυρίως ψήφισμα (στίχ. 9–13). Όσον αφορά στο δεύτερο, υπάρχει πάλι η κεφαλίδα (στίχ. 14–16) και στη συνέχεια κατευθείαν τα κυρίως ψηφίσματα για κάθε ζήτημα που είχε παρουσιαστεί από τους *πρεσβευτὰς* της *Θίσβης* στη Ρώμη (στίχ. 17–60).

Τέλος, αναφορικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές που υπάρχουν με αντίστοιχα *senatus consulta* από τη Θεσσαλία, βλέπουμε ότι το συγκεκριμένο είναι περισσότερο όμοιο με τα *senatus consulta* της Θεσσαλίας παρά με το παραπάνω που εξετάσαμε από την Αθήνα. Είναι περισσότερο όμοιο στη δομή, καθώς και εδώ δεν παρουσιάζονται όλες οι λεπτομέρειες σχετικά με ονόματα *ἀρχόντων* της *Θίσβης*. Παρόλα αυτά, όμως, σε αυτό που διαφέρει το *senatus consultum* που μελετήσαμε με τα της Θεσσαλίας είναι ότι αναφέρονται συγκεκριμένες ημερομηνίες, κάτι που βοηθά στην όσο το δυνατόν καλύτερη χρονολόγηση της επιγραφής. Αντιθέτως, σε κανένα *senatus consultum* και σε καμία *epistula* της Θεσσαλίας δεν αναφέρεται συγκεκριμένη ημερομηνία.

⁷⁵. Sherk *op. 2*.

Γ. Δελφοί

Στην πόλη των *Δελφῶν* της περιοχής της Φωκίδος έχουν βρεθεί δύο *epistulae* και μία *epistula* με *senatus consultum* που αναφέρονται στους *Δελφούς* και στην ευρύτερη περιοχή. Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο για τους *Δελφούς*, εφόσον ήδη μελετήθηκαν δύο *senatus consultum*, για την Αθήνα και για τη Βοιωτία, επιλέγεται να μελετηθεί μία από τις *epistulae* που έχουν βρεθεί. Πρόκειται για την *epistula C. Livii (Salinatoris) ad Delphos*.

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής⁷⁶:

[Γάιος Λίβιος Μάαρκου στ]ρατηγὸς ὕπ[ατ]ος Ῥ[ω]μ[αίων καὶ δῆ]-
[μ]αρχοὶ καὶ ἡ σύγκλητος Δελφῶν τοῖς ἄρ[χο]υσι καὶ τῇ πό[λει χαίρειν·]
οὐ παρ' ὑμῶν ἀποσταλέντες πρεσβευταὶ Ἦρως Εὐδώρου, [Δ]αμο[σθέ]-
νης Ἀρχέλα τὰ τε γράμματα ἀπέδοσαν καὶ αὐτοὶ διελέγησαν ἀκολούθως
5 τοῖς ἐν αὐτοῖς κατακεχωρ[ισ]μένοις μετὰ πάσης σπουδῆς, φιλοτιμίας οὐ-
θὲν ἐλλείποντες, ἐνεφάνιζον δὲ καὶ δ[ι]ότι τὸν τε ἀγῶνα τὸν γυμνικὸν
καὶ τὴν θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν συνετελέσατε· καὶ ἡ σύγκλητος τὴν διάνοιαν
προσέσχευεν τε καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς ὑπὲρ τε τῶν πρότερον πρεσβευτῶν
Βούλωνος, Θρασυκλέος, Ὀρέστα, τῶν πρὸς ἡμᾶς μὲν ἀφικομένων, ἐν δὲ
10 τῇ εἰς οἶκον ἀνακομιδῇ διαφωνησάντων, γράψαι πρὸς Μάαρκον
Φολοῦιον
τὸν ἡμέτερον στρατηγόν, ἵνα φροντίσῃ ὅπως, ὅταν καθ' ἡμᾶς γένηται
τὰ κατὰ τὴν Σάμην πράγματα, ἀναζητήσῃ τοὺς ἀδικήσαντας καὶ φρον-
τίσῃ ἵνα τύχωσιν τῆς καθηκούσης τιμωρίας καὶ τὰ τῶν πρεσβευτῶν
ὑπάρχοντα ἀποκατασταθῇ πάντα τοῖς οἰκείοις αὐτῶν· ἔδοξεν δὲ καὶ
15 πρὸς Αἰτωλοὺς γράψαι περὶ τῶν γινομένων παρ' ὑμῖν ἀδικημάτων, ἵνα
νῦν μὲν τὰ ἀπηγμένα ἅπαντα ἀναζητήσωσιν καὶ ἀποκαταστήσω-
σιν ὑμῖν, τοῦ δὲ λοιποῦ μηθὲν ἔτι γίνηται· καὶ περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς κα-
τοικούντων ἔχειν ὑμᾶς ἐξουσίαν ἐφήκεν ἡ σύγκλητος ἐξοικίζειν
[ο]ὔς ἂν βούλησθε καὶ ἔαν κατοικεῖν παρ' ὑμᾶς τοὺς εὐαρεστοῦντας τῶι
20 [κ]οινῶι τῶν Δελφῶν· τὰς δὲ δοθείσας ἀποκρίσεις τοῖς ἔμπροσθεν πρὸς
[ἡ]μᾶς ἀφικομένοις παρ' ὑμῶν πρεσβευταῖς ἀνεδώκαμεν αὐτοῖς καθὼς
[ἡ]ξιοῦν ἡμᾶς, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν δὲ πειρασόμεθα αἰεὶ τινος ἀγαθοῦ
[παρ]αίτιοι τοῖς Δελφοῖς γίνεσθαι διὰ τε τὸν θεὸν καὶ δι' ὑμᾶς διὰ τὸ

⁷⁶. Εδῶ επιλέγεται ἡ μεταγραφή τοῦ M. Holleaux (M. Holleaux, *B.C.H.*, 54, 1930, 3–6, 15–16).

πάτριον ἡμῖν εἶναι τοὺς θεοὺς σέβεσθαι τε καὶ τιμᾶν τοὺς ὄντας πάν-
25 τῶν αἰτίους τῶν ἀγαθῶν.

Ἡ επιγραφή αὐτὴ βρέθηκε στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ μιᾶς βάσης στους *Δελφοὺς*⁷⁷. Σώζεται σε πολὺ καλὴ κατάσταση καὶ ἔχουν γίνῃ ελάχιστες συμπληρώσεις. Πρόκειται γιὰ *epistula*, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ὕπατον Γάιο Λίβιο Μαάρκου (*Gaius Livius Marcus*) πρὸς τὴν πόλη τῶν *Δελφῶν* τὸ 189–188 π.Χ. Ἡ δομὴ τοῦ κειμένου εἶναι τυπικὴ τῶν *epistulae*. Ὑπάρχει ὁ χαιρετισμὸς ἐκ μέρους τοῦ ὕπατου Γαίου Λιβίου Μαάρκου, τῶν *δημάρχων* καὶ τῆς *συγκλήτου* πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν πόλη τῶν *Δελφῶν* (στίχ. 1–2). Ἐπειτα, ἀκολουθεῖ τὸ κυρίως μέρος, ὅπου ἀναφέρονται τὰ αἴτια καὶ οἱ ἀφορμὲς γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς *epistula* (στίχ. 3–20). Τέλος, ὑπάρχει καὶ ἡ κατακλείδα (στίχ. 20–25).

Στὴ συνέχεια, ἐξετάζοντας τὸ περιεχόμενο τῆς επιγραφῆς, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διερευνήσουμε τὸ ἱστορικὸ υπόβαθρο. Μετὰ τὴ μάχη τῆς *Χαιρωνείας* (338 π.Χ.), ὅλος ὁ ἐλλαδικὸς χώρος πέρασε στὴν κυριαρχία τῶν Μακεδόνων. Ἐπειτα, τὸ 279 π.Χ. οἱ *Δελφοὶ* πέρασαν στὰ χέρια τῶν *Αἰτωλῶν*, μετὰ ἀπὸ μίᾳ γαλατικῇ ἐπιδρομῇ στὴν περιοχὴ. Τέλος, μερικὰ χρόνια μετὰ τὸν Β΄ Μακεδονικὸ Πόλεμο, τὸ 191 π.Χ., οἱ *Δελφοὶ* πέρασαν στὰ χέρια τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἀπελευθέρωσαν, ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ, ὅλες τὶς ἐλληνικὲς πόλεις. Ὅπως γνωρίζουμε, λοιπόν, ἀπὸ μίᾳ ἄλλῃ *epistula*⁷⁸ τοῦ 189 π.Χ., τρεῖς *πρεσβευταὶ* ἀπὸ τοὺς *Δελφοὺς* πήγαν στὴ Ῥώμη, προκειμένου νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν ὅτι πλέον ἡ πόλη τοὺς εἶναι αὐτόνομη καὶ ἐλεύθερη καὶ ὅτι ἔχουν ἀπαλλαγεί ἀπὸ τὴν αἰτωλικὴ κηδεμονία.

Μέσα ἀπὸ τὴν *epistula* αὐτὴ πληροφοροῦμαστε ὅτι οἱ τρεῖς αὐτοὶ *πρεσβευταὶ* δολοφονήθηκαν, καθὼς ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴ Ῥώμη με τὶς ἀποφάσεις τῆς *συγκλήτου* (στίχ. 7–10). Ὅταν ἐγίνε γνωστὸ αὐτὸ στὴν πόλη τῶν *Δελφῶν*, ἀπεστάλησαν δύο ἄλλοι *πρεσβευταὶ*, ὁ *Ἴηρος* καὶ ὁ *Δαμοσθένης*, στὴ Ῥώμη, προκειμένου νὰ ενημερώσουν τὴ *σύγκλητον* καὶ νὰ ζητήσουν βοήθεια (στίχ. 3–7). Με αὐτὴ, λοιπόν, τὴν *epistula* ἡ *σύγκλητος* ἐξηγεῖ ἐν συντομίᾳ τοὺς *Δελφοὺς* τί ἀκριβῶς πρόκειται νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν. Οἱ ἀποφάσεις τῆς *συγκλήτου* εἶναι τέσσερις. Πρῶτον, ἀναθέτει στὸν ὕπατον Μάαρκο Φολούιο (*Marcus Fulvius Nobilior*) νὰ ἐντοπίσει τοὺς δολοφόνους καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσει ἀναλόγως (στίχ. 10–14). Δεύτερον, οἱ *Αἰτωλοὶ* θὰ ἔπρεπε νὰ

⁷⁷. Dittenberger *ap.* 611.

⁷⁸. Dittenberger *ap.* 609/610.

επιστρέψουν πίσω στην πόλη των Δελφῶν ὅ,τι είχαν πάρει (στίχ. 14–17). Τρίτον, η πόλη των Δελφῶν είχε το δικαίωμα να διώξει τυχόν ανεπιθύμητους κατοίκους και να επιτρέψει να παραμείνουν ὅσοι ἦταν αποδεκτοί ἀπὸ το κοινὸν τῶν Δελφῶν (στίχ. 17–20). Τέλος, ἀντίγραφα τῶν ἀποφάσεων τῆς συγκλήτου δόθηκαν ἐκ νέου στους καινούργιους πρεσβευτάς, προκειμένου να τα προσκομίσουν στην πόλη τῶν Δελφῶν (στίχ. 20–22)⁷⁹.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ την παραπάνω ἀνάλυση τῆς συγκεκριμένης *epistula*, παρατηρούμε ὅτι σε πολὺ μεγάλο βαθμὸ εἶναι ὅμοια σε δομὴ και σε λογικὴ με τις ἀντίστοιχες *epistulae* που ἀπεστάλησαν ἀπὸ Ρωμαίους ὑπάτους ἢ στρατηγὸς πρὸς κάποιες πόλεις τῆς Θεσσαλίας, ὅπως ἐξετάσαμε παραπάνω. Σε σχέση με τα *senatus consulta* που ἀναλύθηκαν παραπάνω, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν περισσότερες διαφορὲς ὅσον ἀφορὰ την περιοχὴ τῆς Θεσσαλίας και τις περιοχὲς τῶν Ἀθηνῶν και τῆς Θίβης, ἐδὼ παρατηρούμε ὅτι ὑπάρχει ἓνα κοινὸ πλαίσιο μέσα στο ὁποῖο συντίθενται οἱ *epistulae*.

⁷⁹. Sherk *op.* 38.

Δ. Κέρκυρα

Στην περιοχή της *Κερκύρας* έχει βρεθεί μόνο μια *epistula* που συμπεριλαμβάνει ένα *senatus consultum* και που μας απασχολεί στη συγκεκριμένη μελέτη και είναι η *epistula P. Cornelii Blasionis et senatus consultum de Ambraciotibus et Athamanibus*. Παρόλα αυτά, η επιγραφή αυτή αποτελεί ένα καλό σημείο σύγκρισης με αντίστοιχες *epistulae* με *senatus consulta* από τη Θεσσαλία.

Παρατίθεται η μεταγραφή της επιγραφής⁸⁰:

Πόπλιος Κορυ[ή]λιος Π[ο]-
πλίου υἱὸς Βλασίων
στρατηγὸς χαίρειν
λέγει ἄρχουσι δήμωι
5 τε Κορκυραίων· πρεσβευ-
ταὶ Ἀμβρακιῶται καὶ
Ἀθαμᾶνες ἔμοι προσ-
ήλθοσαν, ἴν' αὐτοῖς σύγ-
κλητον δῶ. Ἐγὼ αὐτοῖς
10 σύγκλητον ἔδωκα.
Συγκλήτου δόγμα τό-
δε ἐστίν. Πρὸ ἡμερῶν
τριῶν νωνῶν Κοιγκτι-
λίωι ἐγ κομετίωι· γρα-
15 φομένου παρήσαν
Γναῖος Ἐγνά{σ}τιος Γαί-
ου υἱὸς Σ<τ>ηλατίνας, Τί-
τος Ὠφίδιος Μάρκου υἱ-
ὸς Ποπιλίας, Γάιος Σεμ-
20 βρώνιος Λευκίου υἱ[ὸς]
[-----]

Η επιγραφή αυτή βρέθηκε το 1912 στην *Κέρκυραν*. Σώζονται σε πολύ κατάσταση μόνον οι πρώτοι είκοσι στίχοι, ενώ κάτω από τον εικοστό στίχο η επιγραφή είναι

⁸⁰. Εδώ επιλέγεται η μεταγραφή του L. Robert (L. Robert, *S.E.G.*, III, 1929, αρ. 451).

σπασμένη και συνεπώς δεν γνωρίζουμε τη συνέχειά της. Όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για *epistula* που συμπεριλαμβάνει *senatus consultum*. Το ότι πρόκειται για *epistula* φαίνεται από τον χαιρετισμό του αποστολέα της, του στρατηγού Ποπλίου Κορνηλίου Ποπλίου (*Publius Cornelius Publii*), προς τους άρχοντας και το δήμον των Κορκυραίων. Επίσης, το γεγονός ότι συμπεριλαμβάνεται *senatus consultum* φαίνεται στους στίχους 11–12 (*Συγκλήτου δόγμα τόδε ἐστίν*).

Εξετάζοντας το περιεχόμενο της επιγραφής προκύπτουν τα εξής ερωτήματα: για ποιο λόγο απέστειλε ο Πόπλιος Κορνήλιος Ποπλίου την *epistula* στην Κέρκυρα και για ποιο λόγο εκδόθηκε το *senatus consultum* από τη ρωμαϊκή σύγκλητον. Το ευτυχές είναι ότι σώζεται σε ακέραιη κατάσταση η αρχή της επιγραφής, γεγονός που μας επιτρέπει με ευκολία να απαντήσουμε στα παραπάνω θέμενα ερωτήματα. Όπως αναφέρεται, είχαν προσέλθει στον Πόπλιο Κορνήλιο Ποπλίου *πρεσβευταί Ἀμβρακιῶται* και *Ἀθαμᾶνες*, δηλαδή από δύο γειτονικές πόλεις της Ηπείρου, την Ἀμβρακίαν και το Ἀθαμάνιον. Προφανώς, οι δύο πόλεις φιλονίκησαν για κάποιο κομμάτι γης. Για το λόγο αυτό απευθύνθηκαν οι *πρεσβευταί* στους Ρωμαίους, προκειμένου να τους ζητήσουν να ορίσουν έναν διαιτητή για να επιλύσει το πρόβλημα (στίχ. 5–9)⁸¹.

Έτσι, απαντώντας οι Ρωμαίοι, απέστειλαν αυτήν την *epistula* με το *senatus consultum* που ουσιαστικά ορίζει την πόλη της Κερκύρας ως διαιτητή για να επιλύσει το πρόβλημα που προέκυψε μεταξύ της Ἀμβρακίας και του Ἀθαμανίου. Γνωρίζουμε ότι η Κέρκυρα τελικά αποδέχθηκε το ρόλο του διαιτητή ανάμεσα στις δύο πόλεις⁸². Όσον αφορά στο έτος αποστολής της *epistula*, αυτό τοποθετείται μεταξύ των ετών 175 και 160 π.Χ., περίοδος κατά την οποία, σύμφωνα με τον Holleaux, ήταν στρατηγός ο Πόπλιος Κορνήλιος Ποπλίου⁸³. Στο τέλος του σωζόμενου κομματιού της επιγραφής αναφέρονται και οι μάρτυρες που παρευρίσκονταν κατά τη διάρκεια έκδοσης του *senatus consultum* (στίχ. 15–20).

Αντίστοιχες *epistulae* που συμπεριλαμβάνουν *senatus consulta* υπάρχουν, όπως ήδη έχουμε δει, και από την περιοχή της Θεσσαλίας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την *epistula P. Sextilii cum senatus consulto*. Παρόλα αυτά, αντίστοιχη ακριβώς *epistula* με *senatus consultum* για θέμα διαιτησίας δεν υπάρχει, παρά μόνο

⁸¹. Sherk *op. cit.* 4.

⁸². IG IX 1, 690.

⁸³. M. Holleaux, *B.C.H.*, 48, 1924, 438–446.

ανεξάρτητα *senatus consulta*, όπως το *senatus consultum de Narthaciensium et Melitaeensium litibus*, καθώς και *epistulae* χωρίς όμως *senatus consulta*, όπως η *epistula de arbitrorum iudicio*.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όλη την παραπάνω μελέτη συνάγεται ότι οι Ρωμαίοι προσπαθούσαν με κάθε τρόπο —ακόμα και για ελαχίστης σημασίας ζητήματα— να παρεμβαίνουν στις περιοχές της Θεσσαλίας, αλλά και σε περιοχές του υπόλοιπου ελλαδικού χώρου, και να ασκούν επιρροή. Αυτό αποδεικνύουν τα *senatus consulta* που εκδόθηκαν από τη ρωμαϊκή *σύγκλητον* και οι *epistulae* που απεστάλησαν από Ρωμαίους *στρατηγούς* και *ύπατους* προς τις ελληνικές πόλεις.

Αρχικά, η γενική εισαγωγή που παρατέθηκε στόχο είχε να διευκρινίσει το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδίδονται τα *senatus consulta* και αποστέλλονται οι *epistulae*. Η παράθεση του ιστορικού πλαισίου αποτελεί εκ των ων ουκ άνευ, προκειμένου να γίνει κατανοητή η ανάλυση των *senatus consulta* και των *epistulae* που έγινε.

Η ανάλυση των *senatus consulta* αποσκοπούσε στο να καταδείξει τους λόγους για τους οποίους εκδιδόταν ένα *senatus consultum* από τη Ρώμη και απευθυνόταν προς κάποιες πόλεις της Θεσσαλίας και στη συγκεκριμένη μελέτη προς τις πόλεις της *Τρίκκης*, του *Ναρθακίου*, της *Μελιτείας* και της *Δημητριάδος*. Έγινε αντιληπτό, λοιπόν, ότι ένα *senatus consultum* μπορούσε να εκδοθεί για να επιλυθούν θέματα διαιτησίας μεταξύ δύο πόλεων, θέματα προσδιορισμού της γης κ.ά.

Στη συνέχεια, η ανάλυση των *epistulae* απέβλεπε στο να προσδιοριστούν οι λόγοι για τους οποίους αποστέλλόταν από τους Ρωμαίους μία *epistula* προς κάποιες πόλεις της Θεσσαλίας και συγκεκριμένα προς τις πόλεις των *Χυρετιών*, της *Τρίκκης* και της *Δολίχης*. Έτσι, είδαμε ότι μία *epistula* μπορούσε να αποσταλεί για θέματα αποκατάστασης εδαφών και περιουσιών, για θέματα διαιτησίας, ή ακόμα και για να μεταφερθεί ένα *senatus consultum*.

Τέλος, η ανάλυση επιλεγμένων *senatus consulta* και *epistulae* από γειτονικές και μη περιοχές της Θεσσαλίας, δηλαδή από την Αθήνα, τη Βοιωτία, τους Δελφούς και την Κέρκυρα, αποσκοπούσε —πέρα από το να ερευνηθούν τα αίτια δημιουργίας τους— στο να καταδείξει τυχόν ομοιότητες και διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους και σύγκριση με τα αντίστοιχα από την περιοχή της Θεσσαλίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abbott F. F. – Johnson A. C., *Municipal Administration in the Roman Empire*, Princeton 1926.
- Anthi Batziou–Efstathiou – Yanis Pikoulas, “A Senatus Consultum from Demetrias”, στο Y. Pikoulas (ed.), *Inscriptions and History of Thessaly: New Evidence. Proceedings of the International Symposium in Honour of Professor Christian Habicht*, Volos 2006, pp. 79–80.
- Astin A.E. – Walbank F.W. – Frederiksen M.W. – Ogilvie R.M., *The Cambridge Ancient History*, Vol. VIII, Cambridge 1989².
- Boatwright M. – Gargola D. – Lenski N. – Talbert R., *The Romans: From Village to Empire*, New York 2012, Oxford University Press.
- Botsford G. W. – Robinson C. A., *Hellenic History*, McMillan, New York 1956⁴.
- Bouchon R., *Démophilos de Dolichè, Paul-Émile et les conséquences de la troisième guerre de Macédoine à Gonnoi*, *Topoi* 19(2014).
- Broughton T., *The Magistrates of the Roman Republic*, II, New York 1952.
- Γιαννόπουλος Ν., στην *AE* 1934–5, αρ. 2, σσ. 149–150.
- Dittenberger W., *Sylloge Inscriptionum Graecarum*³, II, 1917.
- Δουλγέρη–Ιντζεσίλογλου Αργ., *Θεσσαλικές επιγραφές σε τοπικό αλφάβητο*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2000.

- Famerie M., “Aspects diplomatiques de la politique romaine dans l’orient grec (IIe s. av. J–C)”, *Annuaire: Résumés des conférences et travaux, 144e année, 2011–2012*, pp. 51–52.
- Garnsey P. – Saller R., *The Roman Empire: Economy, Society and Culture*, London 1987.
- Graninger D., *Cult and Koinon in Hellenistic Thessaly*, Brill, Leiden 2011.
- Graninger D., *Regional Cults of Thessaly*, New York 2006.
- Guarducci M., *L’Epigrafia Greca dalle origini al tardo impero*, Roma 1987.
- Hicks E.L., *A Manual of Greek Historical Inscriptions*, Oxford 1882.
- Holleaux M., *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 48, 1924.
- Holleaux M., *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 54, 1930.
- Ιντζεσίλογλου Μπ., «Ο συνοικισμός και η πολιτική οργάνωση της Δημητριάδας και του Κοινού των Μαγνητών κατά την ελληνιστική περίοδο», στο Κονταξή Ελ. (επιμ.), *Αρχαία Δημητριάδα: Η διαδρομή της στον χρόνο*, ΔΗ.Κ.Ι., Βόλος 1996, σσ. 101–102.
- McDonald A.H., *Titi Livii Ab Urbe Condita*, V, Oxonii 1965.
- Mileta C., “The king and his land. Some remarks on the royal area (basilikê chōra) of hellenistic Asia Minor”, στο Daniel Ogden (ed.), *The Hellenistic World. New Perspectives*, The Classical Press of Wales – Duckworth 2002, pp. 157–175.
- Monceaux P., *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 7, 1883.
- Μπάτζιου Α. – Πίκουλας Γ.Α., «Πρόσταγμα και Επιστολές Λευκίου Αιμυλίου

Λευκίου (Παύλου Μακεδονικού)», ΗΟΡΟΣ 26–31(2014–2019), υπό έκδοση.

Οικονόμου Κ., *Η Λάρισα και η Θεσσαλική Ιστορία*, τόμ. Γ', Λάρισα 2008.

Πίκουλας Γ.Α., *Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Ιστορία και Αρχαιογνωσία*, Αθήνα 2012².

Robert L., *Études épigraphiques et philologiques*, Paris 1938.

Rostovtzeff M., *A History of the Ancient World, Volume II: Rome*, Gr. Britain 1927.

Sherk R., *Roman documents from the greek east: senatus consulta and epistulae to the age of Augustus*, Baltimore Maryland 1969.

Willems P., *Le sénat de la république romaine*, Tome I, Ernest Thorin, Paris 1885.